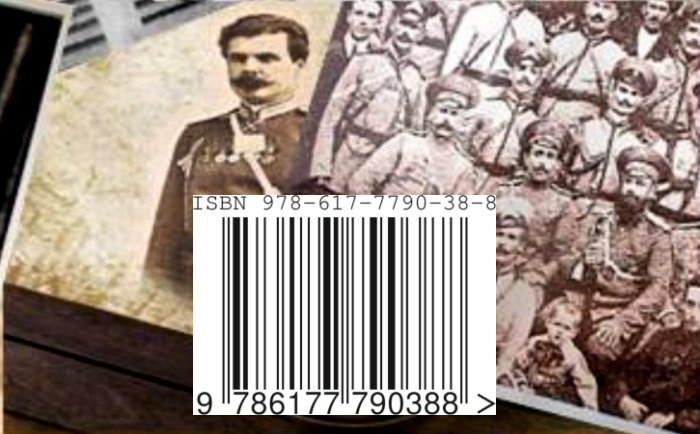

С. В. АЛБУЛ

КРИЗЬ СТОЛПТЯ

ІСТОРИЧНІ НАРИСИ

ISBN 978-617-7790-38-8

9 786177 790388

С. В. АЛБУЛ

КРИЗЬ СТОЛПТЯ

ІСТОРИЧНІ НАРИСИ

Одеса
Букаєв Вадим Вікторович
2022

УДК 930.85
A454

Відомості про автора:

Албул Сергій Володимирович – професор кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор. Ветеран Національної поліції України.

Албул С. В.

A454 **Крізь століття : історичні нариси.** Одеса : Видавець
Букаєв Вадим Вікторович, 2022. – 124 с.

ISBN 978-617-7790-38-8

Видання являє собою добірку історичних нарисів, укладених на основі опрацювання інформації з відкритих джерел та архівів. В нарисах висвітлюються окремі аспекти становлення поліцейських органів на Одещині та цікаві факти, пов'язані з історією Одеського державного університету внутрішніх справ.

Видання буде цікавим широкому колу читачів.

УДК 930.85

ISBN 978-617-7790-38-8

© С. В. Албул, 2022

ЗМІСТ

Вступне слово	4
Поліцейський з минулого. Яким він був на початку XX століття	5
Одеський розшук крізь століття	14
«Одеський Пінкертон» XIX століття.....	22
Остап Бендер з Одеського карного розшуку	27
«Зелений фургон»: доля Одеського розшуковця	38
Джеймс Бонд з Маразліївської.....	45
Сабанські казарми: місце, де живе історія.....	56
У витоків Українського державотворення.....	62
Сергій Павлович Шелухін: з Україною в серці.....	69
Легенда Одеського карного розшуку	83
«Чорні кішки» повоєнної Одеси (з історії карного розшуку	94
Дільничний на ім'я Марія: вона була першою	104
Морська піхота: з Сабанських казарм в бій за Одесу	110
Зоряний мрійник	117

ВСТУПНЕ СЛОВО

В мальовничому центрі старої Одеси, по вулиці Успенська, 1 знаходиться історична будівля, в якій на теперішній час розташовано Одеський державний університет внутрішніх справ. Цікава, столітня історія у цього закладу вищої освіти, який готує справжніх, сучасних правоохоронців.

Одного разу, зацікавившись тим, долі яких осіб пов'язані з Одеським державним університетом внутрішніх справ, я відкрив для себе невідомі раніше сторінки історії. Це історія університету. Це історія правоохоронних органів Одещини. Це історія самої Одеси. Так з'явилися ці нариси. Це не історичне дослідження. Це саме нариси, які на претендують на науковий характер викладення.

Джерелами інформації стали матеріали Державного архіву Одеської області, Архіву Головного управління Національної поліції в Одеській області, публікації у засобах масової інформації та у інтернет-виданнях. Деякі ілюстрації взято з відкритих джерел, деякі зроблено автором цих рядків¹.

Сподіваємося, що видання буде цікавим широкому колу читачів.

Сергій АЛБУЛ

¹ Деякі матеріали були раніше опубліковані у виданні «Погляд з Успенської: історичні нариси» / Уклад. С. В. Албул. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 60 с. (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір, видане Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (від 09.06.2020 р. № 97925).

ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ З МИНУЛОГО. ЯКИМ ВІН БУВ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

З плином часу змінюються соціально-економічні формації, змінюється ідеологія та світогляд. Змінюється і поліція, яка завжди стояла і стоїть на сторожі закону та захисті прав громадян.

Якою вона була, поліція Одеси на початку ХХ століття? Поринемо у минуле, щоб дізнатися про поліцію Одещини того часу. Відкриємо завісу історії, щоб зрозуміти і порівняти. Знаючи історію, можна планувати майбутнє. Адже, саме в Одеському державному університеті внутрішніх справ формується майбутнє поліції України.

На початку ХХ століття кількість особового складу поліції Одеси складалася з розрахунку – один правоохоронець на одну тисячу мешканців міста.

До 1917 року Одеська міська поліція структурно поділялася на зовнішню частину (служба превенції), сискну частину (карний розшук) та канцелярію з адресним столом. Керівником міської поліції – поліцмейстером – міг стати

виключно офіцер не нижче полковника або цивільна особа в чині колежського радника. У поліцмейстера було три помічника, кожен з яких відповідав за функціонування окремого підрозділу.

Сискну поліцію Одеси міг очолити офіцер не нижче капітана (ротмістра) або цивільна особа в чині колежського асесора (що відповідало званню майора). У свою чергу, канцелярію міг очолювати штабс-капітан або цивільна особа у чині титулярного радника (що відповідало званню капітана), а зовнішню частину – колезький секретар або поручик (старший лейтенант).

Зовнішня поліція відповідала за підтримання громадського порядку та запобігання дрібних правопорушень. До її структури в Одесі входило вісім дільниць.

- Бульварна дільниця була розташована в буд. 44 по вул. Преображенська (саме там знаходилася і міська Управа поліції).

- Олександрівська дільниця була розташована по вул. Пантелеймонівська, 21.

- Херсонська дільниця – по вул. Херсонська, 4.

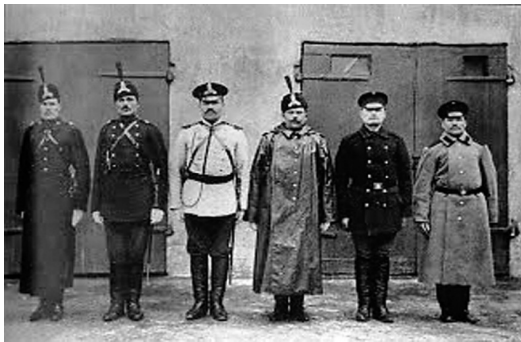
- Дільниця Петропавлівська – по вул. Градоначальницька, 33.

- Михайлівська дільниця – по вул. Михайлівська, 34.

- Пересипська дільниця – по вул. Московській, 31.

- Дальницька – по вул. Дальницькій, 31.

- Портова дільниця – на вул. Польській, 10.

Ці дільниці очолювали пристави в чинах не нижче колезького секретаря або поручика. Самі дільниці поділялися на 5 – 7 «околотків», які очолювали поліцейські в чині околоточних наглядачів. Керівники околотків мали за підлеглих від 5 до 10 поліцейських-городових. Таким чином,

на початку ХХ століття чисельність зовнішньої поліції в Одесі дорівнювала 300 – 350 городових.

Сискна частина займалася розкриттям тяжких та особливо тяжких злочинів, розшуком та затриманням вбивць, грабіжників, розбійників, професійних крадіїв, шахраїв та аферистів. Примітно, що особовий склад сискної частини Одеси налічував від 20 до 30 співробітників. Підрозділ поділявся на декілька відділів:

- Відділ особистого затримання. Його можна назвати аналогом сьгоднішнього КОРДу. До його складу входило 10 осіб, спеціально навчених заходам фізичного впливу та стрільби з вогнепальної зброї.

- Відділ сиску. Працівники цього відділу займалися негласною, агентурною роботою, впроваджувалися у злочинне середовище.

- Служба спостереження, працівники якої займалися негласним спостереженням за особами, використовуючи засоби маскуванія та гриму.

- Довідкове реєстраційне бюро відповідало за реєстрацію та облік злочинного елементу. В цьому бюро функціонували антропометричний, фотографічний та дактилоскопічний кабінети. Крім цього, існувала Наглядова частина бюро, працівники якої здійснювали нагляд (у тому числі негласний) за підозрілими особами та адресами. При цьому бюро було організовано учбовий музей, в якому накопичувалися колекції зброї, вилучених знарядь вчинення злочинів, підроблених документів тощо.

- Летючі загони, працівники яких здійснювали особистий пошук на вокзалах, в театрах, ринках та місцях можливого скупчення злочинного елементу.

- Ломбардні загони, які займалися розшуком викрадених речей.

У свою чергу, канцелярія поліції займалася оформленням паспортів та довідок про відсутність судимості. Слідчий

ізолятор (Тюремний замок) було розташовано саме там, де і сьогодні – на Люстдорфській дорозі.

На службу в поліцію приймалися особи, які мали певні здібності до сиску та які відслужили в армії. Часто до поліції приймалися випускники цивільних університетів. В поліції того часу працювало багато колишніх військових. При цьому, офіцеру дозволялося вступити на службу в поліції тільки після десяти років служби в армії. Тому поліцейські Одеси – від городових до околоточних наглядачів – були, як правило, у віці від 25 до 50 років.

До кандидата на службу в поліцію Одеси висувалися певні вимоги. Заборонялося приймати на службу в поліцію осіб, які були раніше засуджені, осіб, які мали грошові борги, а також таких, яких звільнили за негативними мотивами з армії чи інших державних установ. Крім цього, відмовляли у прийнятті на службу в поліції Одеси особам, які, проходячи службу в армії, мали дисциплінарні стягнення.

Крім позитивних характеристик, кандидат на службу в поліцію Одеси був повинен мати відмінний стан здоров'я, вміти писати і читати, володіти прийомами рукопашного бою та впевнено поводитись з вогнепальною зброєю.

Стати офіцером поліції у той час можна було і без військового стажу. Але було потрібно успішно завершити навчання у цивільному університеті та скласти екзамен на перший класний чин табелю о рангах.

Взагалі, до 1908 року свій досвід Одеські сищики напрацьовували лише на практиці, адже ніяких закладів освіти для поліцейських не існувало. Лише у 1908 році у Вільно (сьогодні Вільнюс) була створена перша Школа поліцейської варти. До Школи приймалися особи, які успішно

склали вступні випробування – диктант, читання та переказ, елементарна арифметика. «Курсанти» того часу, як і тепер, займалися відповідно до суворого розкладу:

- 00 год. – підйом, ранкова зарядка, прибирання приміщень, розподіл нарядів на чергування (у тому числі у підрозділи поліції);

- 00 – 12.00 год. – навчальні заняття;

- 00 – 14.00 год. – обід та відпочинок;

- 00 – 17.00 год. – заняття з гімнастики, фехтування, поводження з вогнепальною зброєю;

- 00 год. – відвідування театрів.

-

Щодня, відповідно до графіку, «курсанти» під керівництвом околоточних наглядців чергували в сискному відділенні, де знайомилися на практиці з методами розшукової роботи та особливостями ведення службової

документації. Після завершення навчання випускники поверталися до місць подальшого несення служби.

Історія поліції Одеси багата на цікаві факти.

Одеса тих часів стала першим містом, де був створений спеціальний підрозділ для боротьби з професійними злочинцями. Сискна частина поліції Одеси до 1917 року вважалася найкращою в державі.

Саме в Одесі вперше стали використовувати антропометричні, а згодом і дактилоскопічні методи та судово-медичну експертизу.

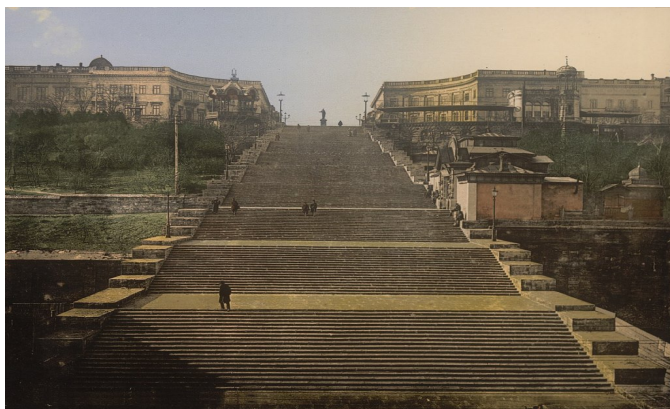
Саме в Одесі вперше було створено кінологічну службу.

Картотекою злочинців, яка існувала в сискній частині Одеси користувалися навіть поліцейські країн Європи.

ОДЕСЬКИЙ РОЗШУК КРІЗЬ СТОЛПТЯ

Професія сищика, оперуповноваженого кримінальної поліції завжди була овіяна таємницями та романтикою. Разом із тим, саме ця професія є однією з найвідповідальніших та такою, що потребує якісної фахової підготовки. Адже саме сищик, оперуповноважений знаходиться на передньому краї боротьби зі злочинністю.

Історія становлення сискних (розшукових) підрозділів на теренах сучасної України бере свій початок з 26 липня 1880 року. Саме в цьому році «для здійснення розшуків та дізнання за кримінальними справами, а також виконання наказів градоначальників щодо заходів із запобігання та припинення злочинів» розпорядженням Київського губернатора було створено перше сискне відділення поліції.

Сискне відділення поліції в Одесі було створено у 1881 році. Разом із тим, не існувало єдиного нормативного акту, що регламентував діяльність таких підрозділів. Лише 6 липня 1908 року було прийнято Закон «Про організацію сискних частин», а через рік – «Інструкцію чинам сискних відділень». На підставі цих документів вже і була сформована структура та визначені функції сискних відділень поліції. Зокрема, «Інструкція чинам сискних відділень» закріплювала, що завданнями цих підрозділів є негласне розслідування та здійснення дізнання з метою попередження, виявлення та розкриття злочинних діянь загальнокримінальної

спрямованості, для чого працівники сиску були зобов'язані здійснювати систематичний нагляд за кримінальними елементами із застосуванням негласної агентури та візуального спостереження.

Сискна частина займалася виявленням та розкриттям тяжких та особливо тяжких злочинів, розшуком та затриманням вбивць, грабіжників, розбійників, професійних крадіїв, шахраїв та аферистів. Примітно, що особовий склад сискної частини Одеси налічував від 20 до 30 співробітників. Підрозділ поділявся на декілька відділів:

- Відділ особистого затримання. Його можна назвати аналогом сьогоденного КОРДУ. До його складу входило 10 осіб, спеціально навчених заходам фізичного впливу та стрільби з вогнепальної зброї.
- Відділ сиску. Працівники цього відділу займалися негласною, агентурною роботою, впроваджувалися у злочинне середовище.

- Служба спостереження, працівники якої займалися негласним спостереженням за особами, використовуючи засоби маскуванія та гриму.

- Довідкове реєстраційне бюро відповідало за реєстрацію та облік злочинного елементу. В цьому бюро функціонували антропометричний, фотографічний та дактилоскопічний кабінети. Крім цього, існувала Наглядова частина бюро, працівники якої здійснювали нагляд (у тому числі негласний) за підозрілими особами та адресами. При цьому бюро було організовано учбовий музей, в якому накопичувалися колекції зброї, вилучених знарядь вчинення злочинів, підроблених документів тощо. У складі бюро перебували також стіл розшуку та стіл особистого затримання, куди доставлялися всі затримані та перевірялися за наявними обліками.

- Летючі загони, працівники яких здійснювали особистий пошук на вокзалах, в театрах, ринках та місцях можливого скупчення злочинного елементу. Примітно, що працівники летючих загонів спеціалізувалися на виявленні та розкритті окремих видів злочинів. Так, серед їх працівників були, зокрема «фахівці» з розкриття крадіжок худоби, а також домашніх тварин – собак та кішок.

- Ломбардні загони, які займалися розшуком викрадених речей.

Як правило, кожний працівник сиссного відділення мав на оперативному зв'язку трьох-чотирьох постійних агентів та широку мережу інформаторів з різних щаблів населення. Декілька працівників сиссного відділення об'єднувалися у групу, яку очолював чиновник особливих доручень сиссної поліції. Такий чиновник не тільки контролював діяльність

групи працівників відділення та їх негласним апаратом, але і сам мав власних агентів.

Агенти та інформатори вербувалися на добровільних засадах. Деякі з них отримували грошову винагороду від поліції, а деякі працевлаштовувалися у різні структури. Особливої уваги заслуговує система отримання інформації працівниками сисного відділення Одеси. Слід згадати, що всі будинки у центрі міста мали (і мають до тепер) лише один вихід, який зачинявся. У кожному будинку мешкав двірник, який отримував офіційну платню в поліції та вважався працівником МВС. Як правило, такі двірники були колишніми військовими. До їх обов'язків входило не тільки підтримання чистоти у будинку, але і забезпечення безпеки мешканців. Відповідно, всю інформацію, стосовно мешканців та їх відвідувачів двірник негайно надавав працівникам сисного відділення. За надання важливої інформації, яка

сприяла розкриттю злочинів, двірник окремо отримував грошову премію.

Примітно, що керівник сисного відділення мав власних агентів, з якими він зустрічався на конспіративних квартирах та за допомогою яких контролював діяльність та поведінку працівників відділення. Така система дозволяла своєчасно попереджати протиправні дії з боку самих працівників сисного відділення.

Слід зазначити, що саме в Одесі вперше було створено перше спеціальне відділення для розшуку професійних злочинців та осіб, що вчинили особливо тяжкі злочини.

Сискне відділення Одеси до 1917 року офіційно вважалося кращим в державі.

Саме сискне відділення Одеси вперше започаткувало використання антропометричних та дактилоскопічних методів, а також службове сабаківництво.

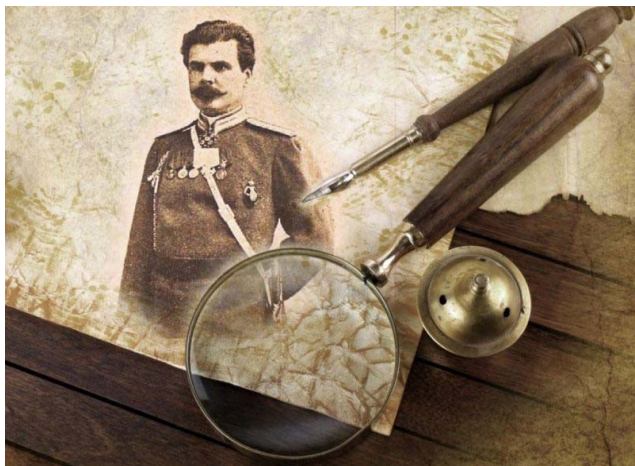
До 1917 року у сискному відділенні поліції Одеси було розроблено картотеку на злочинців, яка накопичувала відомості про понад 40 тисяч осіб. Примітно, що цією картотекою користувалися правоохоронні органи всієї Європи.

Так починався поліцейський сиск в Україні. Так починався карний розшук в Одесі.

«ОДЕСЬКИЙ ПІНКЕРТОН» ХІХ СТОЛІТТЯ

В історії оперативно-розшукової діяльності існувало багато особистостей, які зробили суттєвий внесок у справу протидії злочинності.

А чи є в історії вітчизняного сиску особистості, які невинувато забуті?

Чи є мемуари, за якими можна навчатися майбутнім працівникам оперативних підрозділів? Відповідь на ці запитання єдина: Так, є...

Віталій Володимирович фон Ланге – заступник керівника сискуної поліції м. Одеси наприкінці ХІХ століття. Саме він припинив злочинний шлях «славнозвісної» Соньки «Золотої Ручки» та багатьох інших злочинців Одещини того часу.

Віталій Володимирович фон Ланге народився в 1863 році в збіднілій дворянській родині німецького походження. У 1879 році він був зарахований добровольцем в 13 стрілецький

батальйон і незабаром направлений в Одеське окружне юнкерське училище.

Після закінчення навчання в серпні 1881 року фон Ланге отримав звання підпрапорщика та провів шість років на армійській службі в 59-му піхотному Люблінському полку і 25-му піхотному Могильовському полку, і дослужився до звання підпоручика.

На початку літа 1887 року фон Ланге вийшов у відставку і в серпні 1887 року був призначений околодочним наглядачем Одеської міської поліції. В цілому фон Ланге прослужив в поліції понад чверть століття, в тому числі 18 років – в поліції Одеси. Кілька років він обіймав посаду помічника керівника сисного (розшукового) відділення поліції Одеси, на той час одного з найбільших кримінальних центрів. Слід зазначити, що на той час структурно сисні відділення склалися із чотирьох підрозділів – столів: 1) особистого затримання;

2) спостереження; 3) розшуку; 4) довідково-реєстраційного бюро.

Сучасні дослідники відзначають В. В. фон Ланге як обдарованого сищика і прихильника наукового підходу до розшукової справи. Як свідчать архівні матеріали, перебуваючи на посаді, В. В. фон Ланге особисто розкрив понад триста злочинів. Саме В. В. фон Ланге здійснював розшук та затримав «славнозвісну» Соньку «Золоту Ручку», про що потім написав окрему книгу. Він створив широку агентурну мережу в злочинному світі, склав класифікацію злочинців, вів спеціальну картотеку на злочинців-«гастролерів», а в своїх спогадах розкрив безліч кримінальних схем злодіїв, грабіжників, вбивць, фальшивомонетників, аферистів, шахраїв тощо. Саме його

називали «Одеський Пінкертон», порівнюючи із знаним детективом Аланом Пінкертоном.

При виконанні службових обов'язків, в 1897 році під час затримання злочинців, В. В. фон Ланге був тяжко поранений в обличчя. Однак, він не пішов зі служби і вже у 1902 році був призначений керівником сисної поліції м. Харків.

Вже у січні 1907 року він повертається до Одеси та продовжує боротьбу зі злочинністю. Прослуживши у поліції

25 років, В. В. фон Ланге у 1912 році пішов зі служби та залишився в Одесі. На той час він мешкав у власному домі по вул. Прохоровська, 34.

Свій значний досвід розшукової роботи В. В. фон Ланге виклав і у літературних здобутках. З під його пера вийшли такі книги, як «Злочинний світ», «Спогади Одеського сищика» та «Істина про «Золоту Ручку».

Примітно, що перша книга – «Злочинний світ» на той час мала гриф обмеженого доступу «Для службового користування», адже в ній фон Ланге докладно висвітлював притаманні тому часу оперативно-розшукові заходи, які використовувалися сисною поліцією у боротьбі зі злочинністю. Безсумнівно, ці книги і сьогодні мають теоретичне і практичне значення для майбутніх сищиків.

Загинув В. В. фон Ланге трагічно. У березні 1918 року в с. Березівка Одеської області він був вбитий анархістами – членами угруповання Марусі Никифорової. Обставини його загибелі і по цей час невстановлені. На це питання ще мають дати відповідь архівні матеріали, а ім'я Віталія Володимировича фон Ланге безсумнівно посяде належне місце в історії оперативно-розшукової діяльності.

ОСТАП БЕНДЕР З ОДЕСЬКОГО КАРНОГО РОЗШУКУ

Яким має бути працівник оперативного підрозділу Національної поліції України? Освіченим, фахово підготовленим, фізично розвиненим, артистичним, комунікабельним...

А ще, трохи авантюризм, спроможним на швидке прийняття вірного рішення, здатним на зміну рольової поведінки. Про це свідчить історія, про це свідчить література.

Остап Сулейман Берта Марія Бендер бей, Остап Ібрагимович, Великий Комбінатор, Ося. Все це – одна особа: головний герой діалогії Іллі Ільфа (Гехієля-Лейба Арнольдовича Файнзілберга) та Євгена Петрова (Євгена Петровича Катаєва) «Дванадцять стільців» та «Золоте теля». А чи вигадана це особа? Чи існував він у реальному житті?

«О пів на дванадцятю з північного заходу, з боку села Чмаровки, до Старгорода ввійшов молодий чоловік років двадцяти восьми. За ним біг безпритульний... Не мав він ні грошей, ні квартири, де вони могли б лежати, ні ключа, яким можна було б квартиру відчинити. Він не мав навіть пальта. У

місто молодий чоловік увійшов у зеленому в талію костюмі. Його могутню шию кілька разів огортав старий вовняний шарф, на ногах лакові штиблети із замшевим верхом апельсинного кольору. Шкарпеток під штиблетами не було».

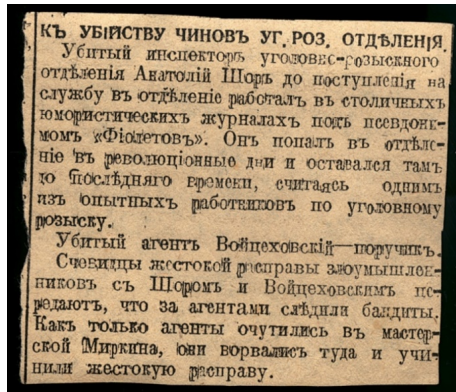
Саме так описували автори свого героя. Саме так виглядав **Осип (Остан) Беньямінович Шор, оперативний працівник Одеського карного розшуку, особистий ворог Михайла Вінницького (Мишки «Японця»), близький друг Іллі Ільфа та Євгена Петрова.**

Осип Беньямінович Шор народився 30 травня 1899 року у місті Нікополь, у родині Беньяміна Хаїмовича Шора, купця 2-ї гільдії, та Катерини (Куні) Бергер, яка була дочкою одеського банкіра. Батько Осі, або Остапа, як його називали рідні та друзі, був власником магазину колоніальних товарів, що давало родині великий прибуток. Родина жила в будинку під номером 78, що знаходився по вулиці Полтавської перемоги (нині це вул. Канатна в м. Одесі).

У 1906 році Ося Шор вступає на навчання до чоловічої гімназії Іліади (приватна гімназія І. Р. Раппопорта, нині 68-а Одеська школа). Найулюбленишим предметом Шора було правознавство. В майбутньому саме знання з юриспруденції не раз допомагали Осипу. Також Осип любляв займатися спортом. Він гарно грав у футбол, займався класичною боротьбою та гирьовим спортом.

Рідний брат Осипа – Натан Шор, був поетом та друкувався під псевдонімом Анатолій Фіолетов, Дім Шорів відвідували відомі письменники і поети, серед яких був Валентин Катаєв, Едуард Багрицький, Олександр Біск та багато інших. Найбільшою мрією Осипа було виїхати до Бразилії чи Аргентини. Тому він навіть почав по-особливому вдягатися: світлий одяг, білий капітанський кашкет і, звісно ж, шарф.

Осип був авантюристом з дитинства. Ще будучи простим учнем, Осип здійснив свою першу справжню аферу. Рабин Берштейн весь час бідкався, що парафіяни не бажали жертвувати гроші на потреби синагоги, адже наближалася війна. Ося запропонував Берштейну розпочати продаж місць до раю, за його вказівкою рабин намалював карту раю, який являв собою готель. Також на схемі внизу був розміщений преїскурант, де кожен міг вибрати зручний для себе «номер» за певну суму грошей. За виручені гроші рабин зміг не тільки відреставрувати синагогу, але й відремонтувати власний дім. Після цього до Осипа поступово почали звертатися за допомогою люди, які хотіли повернути деякі справи.

Коли розпочалася Перша світова війна, багато молодих одеситів отримали повістки до армії. Звісно, серед юнаків були й такі, що не хотіли йти на фронт. Осип вигадав як можна уникнути призову. Шор дізнався, що до армії не призивають підданих інших держав, зокрема турків. Користуючись цим, Ося зробив багатьом друзям та знайомим липові довідки, які свідчили про те, що вони є турецькопідданими.

Одного разу, коли Осип йшов по вулиці, йому трапилася на дорозі курка, на якій майже не було пір'я. Ося вигадав ще одну аферу, яка розпочалася з того, що він презентував цю курку на сільськогосподарській виставці. Новина про лису курку відразу ж стала сенсацією. Одеські репортери друкували статті про відкриття Одеських селекціонерів – курку, яку не треба обципувати. Було відкрите товариство «Ідеальна курка», очолював його «професор-селекціонер», який насправді був перевдягнутим Осипом Шором. Товариство займалося розведенням голих курей. «Професор» здійснив декілька презентацій, прочитав лекції, після чого до фірми стали приходити агенти найбільших м'ясозаготівельних заводів. «Професор-селекціонер» прочитав їм лекцію з птахівництва. Агенти повірили йому і наперед заплатили за пробну партію курей. Проте наступного ранку «професор», а разом із ним і товариство «Ідеальна курка», зникли. Замість них у кабінеті, який винаймав Шор, було знайдено коротку записку, де було наступне: «Ми, Одеські селекціонери, вивели ще одну курку – без голови і кісток»...

В житті Осипа Шора траплялися багато випадків, коли він використовував свій авантюрний талант. Він вдавав з себе grosмейстера та збирав наперед гроші на «проведення турніру з шахів»; фіктивно одружився з вдовицею, тільки щоб пережити сувору зиму; називався художником, навіть не вміючи малювати, щоб потрапити на агітаційний пароплав; відрекомендовувався пожежним інспектором, щоб під час «перевірки» крамниць безкоштовно пообідати.

Знайомі епізоди? Так, все це потім було відображено на сторінках «Дванадцяти стільців» та «Золотого теля».

У 1917 – 1921 роки в місті Одесі влада змінювалася понад 14 разів. Бували навіть такі випадки, що різні райони міста контролювали різні угруповання: УНР, анархісти, більшовики, білогвардійці та банда «Мішки Японця» (Михайла Вінницького). Бандитизм набрав у місті нечуваних обертів, тому одесити, не бажаючи з цим миритися, об'єднувалися у так звані народні дружини місцевої міліції.

Керували цими групами інспектори Одеського карного розшуку. Саме таким інспектором і став Осип Шор.

На службу до карного розшуку Осип прийшов завдяки рідному брату, поету Натану Шору, який на той час теж працював оперуповноваженим. Під час служби у карному розшуку вони і познайомилися з одним з майбутніх авторів «Дванадцяти стільців» та «Золотого теля» оперуповноваженим Євгеном Петровим (Катаєвим).

Всього лише за кілька перших місяців роботи Осип Шор встиг розкрити справи про пограбування банків та мануфактури, заарештовував грабіжників під час злочину, а також влаштовував численні засідки на бандитів. У кінці 1918 року Шор здійснив три облоги на членів банди Мішки «Японця» (Вінницького). У перестрілках загинули дев'ять

найближчих до нього «авторитетів». Після цього Мішка «Японець» оголосив Осипа Шора своїм головним, «кровним ворогом». На Осипа почалося справжнє полювання: одного разу він був схоплений бандитами «Японця» на одній з одеських вулиць. Ті повели його на бандитський суд до портових доків. Остап розумів, що там його чекає смерть, і тому, коли вони проходили повз кафе Фанконі, він розпочав сварку з перехожими, після чого почалася бійка. Використавши цю ситуацію, Осип встиг утекти від убивць. Пізніше, під час перестрілки на вул. Ланжеронівській Осип Шор застрелив чотирьох найманих вбивць, а сам оперуповноважений, як свідчать джерела, залишився навіть без подряпин. Проте бандити все ж помстилися Остапу. Від куль, напередодні власного весілля загинув його брат, поет та оперуповноважений Одеського карного розшуку Натан Шор. Остап знайшов вбивцю брата.

У книзі мемуарів «Алмазний мій вінець», що вийшла в 1978 році, Валентин Катаєв зовсім конкретно вказав на Осипа Шора як на прототип Остапа Бендера: «Остап Бендер написаний з одного з наших одеських друзів. Він був старшим братом одного чудового поета-футуриста ... Брат футуриста був Остап, зовнішність якого автори зберегли в своєму романі майже в повній недоторканності: атлетичну статуру і романтичний, чисто чорноморський характер. Він не мав ніякого відношення до літератури і служив у карному розшуку по боротьбі з бандитизмом, який прийняв загрозливі розміри...». Сам Осип Шор вже після виходу «Дванадцяти стільців» зустрівся з авторами роману і нарікав їх за неточності, які вони допустили в книзі.

А найбільше, його не влаштувало те, що автори «вбили Остапа». У підсумку Ільф і Петров, вирішили «великого комбінатора» воскресити і написали «Золотого Теля».

У 1978 році Осипа Беньяміновича Шора не стало. На теперішній час в Музеї історії органів внутрішніх справ Одеської області (м. Одеса, вул. Єврейська, 14) зберігаються матеріали про героїчне минуле Одеського сищика Осипа (Остапа) Шора. А десь з неба за нами «спостерігає», названий на честь головного героя безсмертних романів, астероїд «Остап Бендер» (7113 Ostapbender).

«ЗЕЛЕНИЙ ФУРГОН»: ДОЛЯ ОДЕСЬКОГО РОЗШУКОВЦЯ

Одеса завжди славилася своїми розшуковцями та літераторами. Мабуть тому, що це не професія, це – талант. А Чорноморське узбережжя завжди народжувало такі таланти. Іноді доля ці таланти поєднувала...

Йшов буремний 1922 рік. На Одеському Старокінному ринку, що на Молдаванці, під час спроби перепродати викрадених з території 51-ї військової дивізії коней, група злочинців потрапила у міліцейську засідку. Під час погоні з перестрілкою вони зустрілися віч-на-віч – один наздоганяв другого. І впізнали одне одного. Адже ще вчора товаришували і разом працювали в Одеському карному розшуку. Один з них – працівник карного розшуку Євген Петрович Катаєв (Євген Петров), у майбутньому один з авторів «Дванадцяти стільців» та «Золотого теля». Другий –

колишній працівник карного розшуку Олександр Володимирович Козачинський, у майбутньому автор відомої повісті «Зелений фургон».

Олександр Володимирович Козачинський народився у 1903 році у дворянській родині. Після смерті батька 16-річний Олександр оформлюється на службу вартовим при військовій майстерні, намагаючись поєднувати чергування з навчанням у гімназії. Не вийшло, гімназію довелося кинути. Щоб більше заробляти, йде робочим на склад. А ще через деякий час – в міліцію.

25 серпня 1920 року Олександр Козачинський написав заяву з проханням зарахувати його на службу в канцелярію міліції 1-го району Одеського повіту, яка перебувала в Северинівці Іванівського району Одеської області. Вже 1 вересня юнак був зарахований конторщиком в міліцейську канцелярію. Паперова робота швидко набридає, і він переходить на посаду агента 3-го розряду карного розшуку, а вже в наказі від 11 жовтня значиться молодшим міліціонером Северинівки, тієї самої, з якої починаються пригоди героя його повісті «Зелений фургон» Володі Патрікеєва.

Через деякий час молодий Олександр Козачинський, вже виконуючий обов'язки начальника карного розшуку, займається розслідуванням найрізноманітніших злочинів. Особливо завзято береться за справу посадових осіб, які розкрадали державне майно. Але вісім з десяти обвинувачених були високопосадовцями, і їх зв'язки виявилися сильнішими зібраних доказів. Злочинців виправдовують, а Олександра

Козачинського переводять в село Мангеймського району, де на той час у карному розшуку служить Євген Катаєв.

Вже після переведення по службі у Балтський район Одеської області, Олександр Козачинський стикнувся із зловживаннями та відвертим хабарництвом з боку керівника відділу міліції. Разом із своїм колегою вони викрадають зелений фургон з зерном, який їх керівник отримав як хабар. Однак, їх затримують і звільняють з міліції.

Саме тоді, звільнений зі служби Олександр Козачинський потрапляє до злочинної групи, у складі якої вчинює злочини. Під час однієї з крадіжок О. В. Козачинський, з притаманним йому гумором, пише і залишає на місці злочину записку, за якою його і впізнає колишній товариш по службі. І вже наступного дня він був затриманий. За вироком суду він був засуджений до смертної кари. Але Верховний Суд УРСР відмінив цей вирок, замінивши його на позбавлення волі.

Знаходячись в місцях позбавлення волі О. В. Козачинський починає писати замітки та художні нариси, деякі з яких пізніше увійшли до сюжетної лінії повісті «Зелений фургон». У 1925 році він достроково

звільняється з місць позбавлення волі і назавжди прощається із злочинним минулим.

Доля знову зводить двох друзів – Олександра Козачинського та Євгена Петрова. Саме Є. Петров підштовхнув О. Козачинського на написання повісті «Зелений фургон», в якій прослідковується весь життєвий шлях автора. Повість «Зелений фургон» побачила світ у 1938 році. Вона стала єдиною, яка принесла популярність її автору.

На сьогодні деякі дослідники вважають, що у книзі прототипом юного міліціонера Володимира Патрикєєва виступив Євген Петров, а прототипом злочинця «Красавчика» – сам Олександр Козачинський. Інші зазначають, що обидва головних герої списані з самого Олександра Козачинського.

Олександр Козачинський помер в 1943 році від хвороби, не доживши до свого сорокаріччя. Він лише на рік пережив свого друга Євгена Петрова, який у 1942 році трагічно загинув в авіакатастрофі.

Повість «Зелений фургон» витримала багато видань. За її мотивами знято кінострічки. В Музеї історії органів внутрішніх справ Одеської області (м. Одеса, вул. Єврейська, 14) є матеріали про Олександра Козачинського.

А в Одеському пантеоні літературних героїв – Саду скульптур, є пам'ятник «Зеленому фургону».

ДЖЕЙМС БОНД З МАРАЗЛІЇВСЬКОЇ

Сер Джеймс Бонд, агент 007 – головний персонаж романів британського письменника Ієна (Яна) Флемінга про вигаданого агента розвідки МІ-6. Він же – головний персонаж пригодницьких фільмів так званої «Бондіани». Роль Джеймса Бонда грали «зірки» світового кіно – Шон Коннері, Тімоті Далтон, Пірс Броснан, Деніел Крейг. А чи існував він у реальному житті? Так...

Народився він в Одесі, на вул. Маразліївській. А навчався у 3-й чоловічій гімназії, яка була розташована по вул. Успенській,1. Саме в тій будівлі, де зараз – Одеський державний університет внутрішніх справ.

Джеймса Бонда вигадав колишній журналіст Ієн (Ян) Флемінг, який сам під час Другої світової війни служив помічником шефа розвідки Британського Королівського флоту. Після публікації першої книги «Казино Рояль»

Флемінг розповів колезі по «Sunday Times», що інтерес до написання роману у нього з'явився після того, як він ознайомився в архіві розвідувальної служби про діяльність британського розвідника Сіднея Рейлі.

Яких тільки імен не мав Сідней Рейлі за життя – агент ST-1, «Соломон», «Педро», Штерн, Костянтин Массіно, Георгій Бергман, Релінський, Розенбаум, Микола Штейнберг. Останнім його ім'ям став – «№ 73». Це номер камери, з якої його одного дня вивели на розстріл. Його справжнє ім'я – Георгій (Соломон) Розенблюм. Народився він 24 березня 1874 року в Одесі. Його родина спочатку мешкала в домі № 24 по вул. Маразліївській, а потім в домі № 27 по Олександрівському проспекту.

Після закінчення 3-ї чоловічої гімназії (вул. Успенська, 1) Г. Розенблюм деякий час навчався в Одеському університеті. Однак, у 1882 році за участь у революційній молодіжній організації «Друзі просвіти» він був заарештований поліцією та кинув навчання.

Авантюризм, який був йому притаманний, обумовив те, що у 1893 році від зімітував власну загибель та, взявши ім'я Сигізмунд, на британському судні нелегально виїхав до Бразилії. Там він знову змінив власні дані та у пошуках роботи потрапив до експедиції британської розвідки. З того часу він поступово втягується у розвідувальну діяльність.

Потрапивши до Британії, за підробленими документами він стає Сіднеєм, а після одруження бере прізвище дружини. Так замість Соломона Розенблюма «з'являється» Сідней Рейлі, який у 1897 році починає службу у Британській розвідці.

Різні джерела, архівні матеріали та праці дослідників наводять різноманітні факти з біографії та діяльності Сіднея Рейлі. Ось деякі з них:

– з 1897 по 1898 р. працював у Британському консульстві у Петербурзі;

– у 1903 році під легендою торговця будівельним лісом перебував у Порт-Артурі, де здобув план оборони російських військ та продав його японській розвідці. У свою чергу, військові плани Японії він передавав Росії. Все це було єдиним задумом розвідувальної операція Британської розвідки під умовною назвою «Гамбіт»;

– у 1905 по 1914 р. працював помічником Військово-морського аташе Великобританії. У цей же час встановив тісні стосунки з фаворитом царської сім'ї Романових – Григорієм Распутіним через якого вивідував інформацію;

– у 1918 році прибув до Одеси, де організував агентурну мережу Британської розвідки з протидії радянській владі;

– у тому ж 1918 році у Петербурзі здійснив спробу вербування Голови Вищої військової Ради республіки М. Д. Бонч-Бруєвича;

– у травні 1918 року, знаходячись під легендою сербського офіцера в Мурманську, організував та здійснив переправлення до Великобританії Голови Тимчасового уряду Російської імперії Олександра Керенського.

Пізніше, знаходячись в Москві, у 1918 – 1919 роках С. Рейлі організує розгалужену антирадянську агентурну мережу з чисельними конспіративними квартирами, координує заклоти есерів, планує замах на Володимира Леніна та Льва Троцького, здійснює вдалі вербування, збирання інформації та її подальше переправлення до Великобританії.

Про його талант та розвідувальні можливості говорить той факт, що йому вдалося завербувати секретаря Центрального виконавчого комітету та отримати перепустку на територію Кремля на вигадане ім'я оперативного працівника Всеросійської Надзвичайної Комісії Сіднея Релінського.

Після вбивства есером Яковом Блюмкіним німецького посла Мірбаха, і замаху на Володимира Леніна 30 серпня 1918 року, на заочному суді в листопаді 1918 р в Москві, де Сідней Рейлі фігурував як співучасник, був засуджений до розстрілу. Затримати його не вдалося і він втік до Великобританії, де став консультантом Вінстона Черчилля з російських питань. У 1919 році Сідней Рейлі знову відвідує Одесу де тимчасово мешкає в готелі «Лондонська». Перебуваючи в Одесі, він викриває трьох радянських розвідників та передає цю інформацію білогвардійській контррозвідці. Після цього С. Рейлі відбуває до Туреччини. У 20-і роки, знаходячись за кордоном, Сідней Рейлі встановлює контакти з представниками Білого руху та, зокрема, з Борисом Савінковим. Вже у 1922 році спільно з Борисом Савінковим організовує замах на членів радянської делегації на Генуезькій конференції.

Слід зазначити, що на багатьох етапах своєї розвідувальної діяльності, буваючи у різних країнах, Сідней Рейлі одночасно з різним ступенем успіху займався бізнесом – спекуляціями лісом, хімічними речовинами, фармацевтичними препаратами і навіть їх виробництвом. Колекціонував різні реліквії, пов'язані з епохою і особистістю Наполеона Бонапарта.

У 1925 році радянські органи державної безпеки проводять таємну операцію, сутність якої зводилася до створення фіктивної монархічної організації «Трест», яка, начебто, планувала антибільшовицький замах. Через подвійних агентів Сіднею Рейлі та Борису Савінкову були надіслані запрошення прибути до Москви на таємну зустріч. І вони прибули...

Вирок від 1918 був виконаний 5 листопада 1925 року в лісі в Сокольниках, куди Рейлі раніше регулярно виводили на прогулянку. За свідченням очевидця страту здійснили Григорій Федулєєв і Григорій Сироїжкін. Тіло відвезли назад до в'язниці Луб'янка для огляду та фотографування, поховали у дворі в'язниці.

Про Сіднея Рейлі написано багато книжок. Разом із тим його справжнє життя залишається таємницею.

Він вільно володів англійською, німецькою, французькою, японською та китайською мовами.

На його іменному папері для листування був надрукований девіз – «Не вір нікому».

Його кохала відома письменниця Етель Ліліан Войнич, яка зізналася, що головного героя свого роману «Овід» вони писала саме з Сіднея Рейлі.

Хоча С. Рейлі ніколи не брав участі у бойових діях, він був нагороджений Військовим хрестом Британської імперії –

специфічним орденом, яким нагороджувалися виключно військові до капітана за відвагу у бойових діях. Чому саме до капітана? Тому, що військові вище капітана на передову не направлялися.

Це лише деякі факти з життя Сіднея Рейлі, офіційно визнаного «Королем шпіонажу ХХ століття».

Це – лише моменти з життя Соломона Розенблюма, який народився в Одесі.

І завтра, проходячи по сходах Одеського державного університету внутрішніх справ по вул. Успенській, 1, згадай, що саме тут починав свій життєвий шлях Джеймс Бонд, агент 007.

САБАНСЬКІ КАЗАРМИ: МІСЦЕ, ДЕ ЖИВЕ ІСТОРІЯ

Одеса. Провулок Сабанський, 4. По плацу крокують курсанти Одеського державного університету внутрішніх справ в однострої Національної поліції України.

Поряд із ними крокують представники різних епох – учні кадетського корпусу, курсанти юнкерського училища, бійці полку морської піхоти Якова Осипова... Це – Сабанські казарми. Місце, де живе історія.

Ця будівля, в якій у теперішній час розташовано Одеський державний університет внутрішніх справ, має майже 200-річну історію. Ще у 1827 році за проєктом архітектора Джорджо Торрічеллі на початку вулиці Канатна було

збудоване велике зерносковище у стилі ампір. Будівлю довжиною понад 140 метрів було видно навіть з центру міста. Й дотепер ця будівля по провулку Сабанський, 4 вважається найбільшою в Одесі спорудою епохи класицизму. Слід згадати, що завдяки проектам Джорджо Торрічеллі в Одесі з'явилися Біржа на Приморському бульварі, приватна оселя штаб-ротмістра Хорвата (на теперішній час Будинок вчених), Англійський клуб (на теперішній час Музей морського флоту), Сабанєїв міст, Пале-Рояль, Кірха Святого Павла, палац князя Луки Калію тощо.

Замовником і першим власником будівлі був купець, польський дворянин і землевласник Ієронім Сабанський, який в Одесі займався торгівлею зерном, вирощеному на власних же полях. Його колишню дружину – Кароліну Сабанську, вважають одеською музою Олександра Пушкіна та Адама Міцкевича.

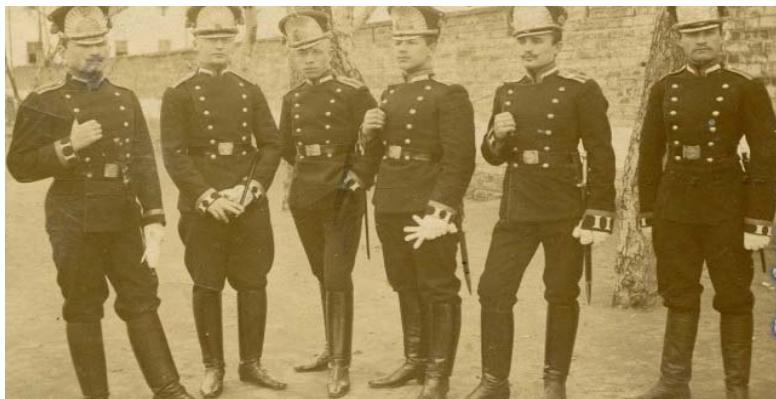

Вже в 1831 році величезний склад або, як тоді говорили, «магазин», перейшов у власність держави і відійшов до Військового відомства. В тому ж році будівля повністю перелаштовується на казарми та екзерцис-хаус (танцювальну залу). Справа в тому, що Ієронім Сабанський підтримав польське повстання 1830 – 1831 рр. Він безпосередньо не брав участі в повстанні та бойових діях, але надавав повстанцям всіляку підтримку. За це його і покарали, конфіскувавши майно. У тому числі і всю нерухомість в Одесі.

Вже у 1865 році у Сабанських казармах розмістилися перші 200 учнів юнкерського училища, які прибули для здобуття «наукової та стройової освіти майбутніх офіцерів». Як свідчать джерела, начальник юнкерського училища капітан І. І. Ординський приділяв значну увагу саме освітньому процесу та особисто у вільний час читав додаткові лекції з історії та літератури. В молодших класах учні вивчали історію, географію, математику, військові статuti, Закон Божий. В старшому класі вивчали військові статuti, тактику, поводження зі зброєю, військову адміністрацію та питання виховання підлеглих, медичну підготовку, військове судочинство, польову фортифікацію, топографію тощо. Крім спеціальних навчальних дисциплін юнкерів навчали танцям, верховій їзді та музиці. Примітно, що після першого року навчання учнів розподіляли за військовими частинами.

Крім юнкерського училища за різні часи у Сабанських казармах розміщувалися кадетський корпус, стрілецький батальйон, штаб 8-го армійського корпусу, штаб 15-ї піхотної дивізії, штаб 4-ї стрілецької бригади, управління Одеського військового округу, Одеський морський батальйон, Політехнічний інститут, морське училище.

У 1941 році, під час героїчної оборони Одеси, саме у Сабанських казармах Яків Іванович Осипов сформував полк Морської піхоти, яка стала «чорною смертю» для румунських окупантів.

Сьогодні тут майорить Державний Прапор України. Крокують курсанти Одеського державного університету внутрішніх справ по плацу. На Сабанах – місцю, де живе історія.

У ВИТОКІВ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Місто Одеса, вулиця Успенська, 1. Це – офіційна адреса Одеського державного університету внутрішніх справ.

Скільки історичних таємниць зберігає ця будівля?

Які видатні особистості свого часу працювали у її стінах?

Який слід вони залишили в історії нашої держави?

3 липня 1874 року в Одесі було засновано 3-ю чоловічу гімназію. Місцем її розташування стала будівля по вул. Успенська, 1.

Саме в цій гімназії у період з 1908 по 1917 р.р. викладачем історії працював майбутній Прем'єр-міністр Української Народної Республіки (УНР), один із засновників Української Автокефальної Православної церкви Володимир Мусійович Чехівський.

Володимир Мусійович Чехівський народився 19 липня 1876 р. у селищі Горохуватка, Київської губернії, в родині священика.

Після закінчення у 1900 році Київської духовної академії зі ступенем кандидата богослов'я, склав при університеті іспит на вчителя гімназії. Під час навчання організував у закладі український гурток, за що був попереджений щодо українофільських поглядів.

У 1905 з ініціативи В. М. Чехівського була утворена Всеукраїнська учительська спілка (ВУУС) – професійна українська організація вчителів і діячів народної освіти. Крім цього, він брав активну участь у діяльності Української громади і товариства «Просвіта», за що перебував під наглядом поліції. З 1915 був членом масонської ложі «Зірка Сходу», що діяла в Одесі.

На початку 1917 року В. М. Чехівський стає редактором газети «Українське слово», що виходила в Одесі, очолив Одеський комітет УСДРП і (з квітня 1917) був членом Української ради від Одеси.

З травня 1917 – окружний інспектор Одеської шкільної ради, очолював Одеську філію Всеукраїнського вчительського союзу.

З літа 1917 – гласний Одеської міської думи від українських партій.

З квітня 1918 – директор департаменту віросповідань з правами міністра в уряді УНР.

Під час правління гетьмана Павла Скоропадського продовжував працювати в міністерстві віросповідань (як директор департаменту загальних справ).

З 26 грудня 1918 по 11 лютого 1919 – голова Ради міністрів і міністр закордонних справ УНР. Під час його прем'єрства, 22 січня 1919 р. був проголошений Універсал про об'єднання УНР і Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) в соборну (єдину) Україну (так званий «Акт Злуки» – «Акт з'єднання»). 1 січня 1919 уряд УНР схвалив закони про державну мову України (українську) і про автокефалію Української православної церкви, затверджені потім Директорією.

У жовтні 1921 брав участь у Першому Всеукраїнському Церковному Соборі, який підтвердив автокефалію Української автокефальної православної церкви. Був радником митрополита Української автокефальної

православної церкви (УАПЦ) Василя Липківського і благовісником («проповідником») в УАПЦ. Організатор Пастирських курсів у Києві. Був одним з головних ідеологів української церковної автокефалії.

У жовтні 1927 – голова другого Всеукраїнського собору УАПЦ. Працював в історико-філологічному відділенні Всеукраїнської Академії наук (ВУАН).

Активна діяльність В. М. Чехівського на теренах Українського державотворення призвела до того, що 29 липня 1929 р. він був заарештований у справі «Спілки визволення України» (у цій справі проходили ряд відомих представників української інтелігенції). 19 квітня 1930 р. В. М. Чехівський був засуджений до розстрілу, заміненого 10-річним ув'язненням. Відбував покарання у Хабаровському і Ярославському політичному ізоляторі, з 1933 – у Соловецькому таборі особливого призначення. У 1936 р. був додатково засуджений до трьох років позбавлення волі.

В. М. Чехівський був розстріляний 3 листопада 1937 року за рішенням особливої трійки УНКВС Ленінградської області (місце страти – урочище Сандармох у Медвеж'єгорському районі Карелії). Реабілітований Верховним Судом УРСР 11 вересня 1989 року.

Нашадкам В. М. Чехівський залишив свої богословські та церковно-історичні праці, в тому числі: «Київський митрополит Гавриїл Банулеско-Бодоні» (1905), «За Церкву, Христову громаду, проти царства тьми» (1922, друге видання – Франкфурт-на-Майні, 1947); «Боротьба чехів за волю і правду за часів Гуса», «Кому служить церковне панство на Україні», «Основи визволення Церкви з-під влади князів тьми», «Церковне панство на Україні», статей у виданнях «Україна» та «Церква і життя».

У 2006 р. з метою вшанування пам'яті В. М. Чехівського Національний банк України випустив монету номіналом 2 гривні з його портретом.

Перегортаючи чергову сторінку нашої історії, зазначимо, що Володимир Мусійович Чехівський дійсно видатна особа в історії Українського державотворення, людина, яка усе своє життя присвятила становленню незалежності України.

СЕРГІЙ ПАВЛОВИЧ ШЕЛУХІН: З УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ

*«Українська історія виховала в українському народі, в
протилежність московському,
правове думання, з яким в усі часи своїх рухів народ
українській
на своїм прапорі держав гасло «За працю і вільності».*

Чи можна за одне життя стати генеральним суддею, міністром юстиції, генеральним прокурором, сенатором, дипломатом, політиком, державотворцем, поетом, науковцем, викладачем?

Щодня кожен з нас проходить сходами історичної будівлі Одеського державного університету внутрішніх справ по вул. Успенській, 1. Щодня нас оточує мовчазна історія цієї будівлі та життя тих людей, хто працював тут.

Саме в будівлі № 1 по вул. Успенській у 1874 році було створено Чоловічу гімназію № 3. Серед викладацького складу гімназії було багато видатних людей, які зробили значний внесок у розвиток Української державності. Серед таких людей – викладач права Сергій Павлович Шелухін, український вчений, видатний юрист, історик, дипломат, громадський і політичний діяч, представник народницько-демократичного напрямку української політичної думки міжвоєнного періоду, письменник, педагог, член п'яти наукових товариств.

Разом із тим, неординарна постать С. П. Шелухіна, його наукові та публіцистичні праці замовчувалися радянською

історіографією. Про нього навіть згадки не було не стільки у монографіях чи підручниках, а навіть в енциклопедіях чи довідниках, виданих у радянський час.

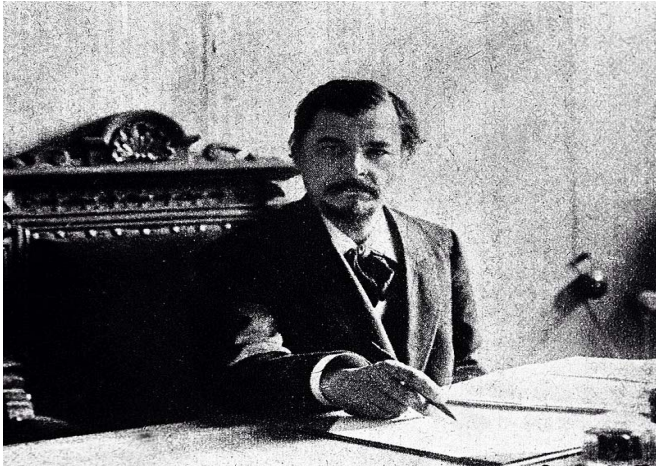
Сергій Павлович Шелухін (літературний псевдонім С. Павленко) народився 6 жовтня 1864 року в селі Деньги (Денеги) Золотоніського повіту Полтавської губернії (нині Черкаська область) в родині дворян. Сім'я Шелухіних має глибоке українське коріння. Одна з гілок родоводу бере свій початок з XVIII ст. від полковника Панькевича, який був соратником Богдана Хмельницького.

Першим його вчителем був І. Ф. Бойко – племінник Тараса Григоровича Шевченка. Сергій уже в гімназії виявляв неабиякі здібності – у восьмому класі склав підручник з тригонометрії, схвалений відомим математиком А. Вінклером, про що було зроблено запис в атестаті зрілості, який він отримав у 1883 році.

У 1883 році вступив до університету св. Володимира в Києві для здобуття загальної освіти, де прослухав курси на фізико-математичному факультеті з алгебраїчного аналізу диференціального та інтегрального числення та ін. у професорів Ващенка-Захарченка, Авенаріуса, Роммера, Шіллера.

У 1885 році перейшов на навчання на юридичний факультет Володимирського (Київського) університету, щоб здобути професію правника, яка давала, на його погляд, максимум свободи. Професор Буданов, після ознайомлення з роботою «Татьяна по Русской Правде», зробив на ній напис «рос. *Работа самостоятельная и дельная. Прошу автора переговорить*», – і порадив готуватися в професуру при університеті. Аналогічно зробив і професор Казанцев, ознайомившись з роботою студента «DOS по римському праву».

Під час навчання в університеті Сергій був активним учасником національного відродження, членом «української громади», захищав ідеали незалежної соборної України.

У 1888 році С. П. Шелухін закінчує навчання, оскільки обставини примушують його шукати заробіток, а не займатися наукою. Їде на Херсонщину, де в Єлисаветграді стає кандидатом на судові посади в окружному суді. Спеціалізацію обирає собі цивільне право. Також проходить усі посади з кримінального права. Два роки вивчає ще медицину і виступає на засіданні Медичного товариства з доповіддю, яку було надруковано в «Літературно-Науковому віснику» в 1902 році. Працюючи в Єлисаветградському окружному суді С. Шелухін був почесним мировим суддею Кам'янець-Подільської мирової округи, головував на засіданнях з'їзду мирових суддів, згодом став прокурором Кишинівського окружного суду.

У 1902 році Сергій Павлович переїжджає до Одеси, де 15 років служить членом Одеського окружного суду, потім – Генеральним суддею, і нарешті – сенатором з цивільного департаменту. В Одесі він знову продовжує дослідницьку та наукову роботу. Виступає з доповіддю на засіданні наукового товариства «Волосна кримінальна і цивільна юстиція», доводить необхідність повної реорганізації суду. Його було обрано дійсним членом «Одеського юридичного товариства» та дійсним членом Київського юридичного товариства при університеті Св. Володимира.

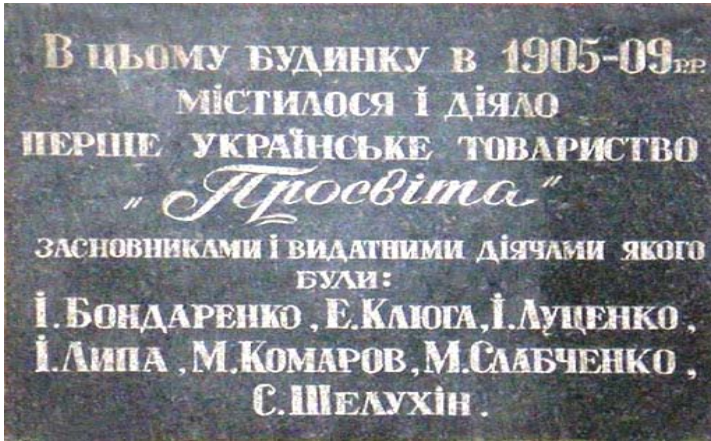
Працюючи в Одесі, Сергій Шелухін стає співробітником журналу «Право» та «Одеського листка», у яких друкує кілька юридичних статей щодо права жінок бути захисниками в кримінальних та повіреними в цивільних процесах.

Саме в Одесі С. П. Шелухін активно включається в українське громадське життя. Часто виступає в «Народній аудиторії», стає членом історико-філологічного товариства при університеті, де також виступає з доповідями. С. Шелухін також був діяльним членом низки одеських культурно-освітніх товариств: «Одеського товариства історії і старожитностей», Одеського юридичного та бібліографічного товариств, Одеського відділення Російського технічного товариства, яке в 1911 р. організувало в Одесі міжнародну виставку, де низку медалей і призів завоювали проекти і товари з Галичини, які експонувалися в українському павільйоні.

У 1905 р. він став одним зі співзасновників одеської «Просвіти», де активно працював, часто читав лекції та реферати – переважно з української тематики. Упродовж 1906 р. він виступав на засіданнях «Просвіти» 18 разів. Кожен з його рефератів був ґрунтовною розвідкою в царині української історії та української літератури. У 1905 р.

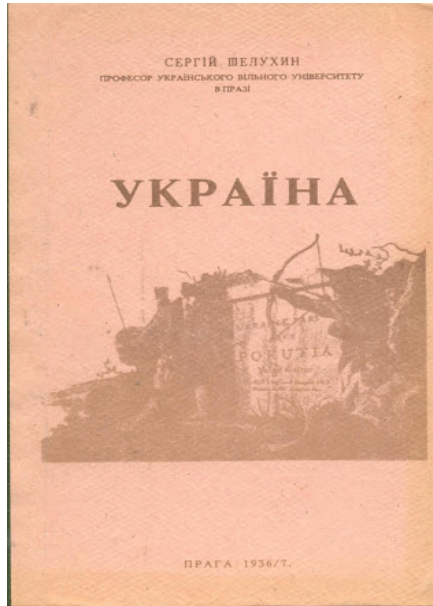
виступає перед двотисячною аудиторією з лекцією про злучення України з Москвою. Це була перша в історії Росії лекція, прочитана правником українською мовою, і перший український мітинг в Одесі 1905 року. Саме на ньому С. П. Шелухин виступав з приводу автономії України.

С. П. Шелухін зауважував, що «люди без правового думання не здатні творити закони». І саме він у 1906 році в Одесі домігся відкриття в гімназіях курсу правознавства, який сам і почав викладати у 3-й чоловічій гімназії (вул. Успенська, 1).

У серпні 1908 р. в Чернігові відбувся XIV Всеросійський археологічний з'їзд. Запрошеною на це зібрання була також наукова секція одеської «Просвіти». С. Шелухіна відрядили на з'їзд, де він виступив з доповіддю «Про стародавності і державно-правове значення назви «Україна». Вперше на науковому з'їзді доповідь було проголошено українською мовою і вона мала величезний успіх, бо це засвідчило рівень української мови не як «наречія», а самодостатньої мови в

науці на форумі вчених. Після цього його було обрано дійсним членом Одеського археологічного товариства. В усіх своїх виступах, працях, статтях він доводив, що внесок українства у загальнослов'янську історію, культуру величезний.

Вірним помічником і соратником С. Шелухіна у громадській роботі стала його дружина Любов Шелухіна. Вона була одним із ініціаторів проведення Різдвяних свят для дітей в Одесі, які зрештою перетворилися на добру традицію. Так у 1907 р. на Різдвяну ялинку в помешканні «Просвіти» (вул. Софіївська, 30) зібралося близько трьохсот дітей, які співали і декламували українською мовою в національних костюмах. Любов Шелухіна була й редактором однієї з перших в Одесі українських газет у 1906 р. «Вісті».

Після закриття «Просвіти» в Одесі у 1909 р. С. Шелухін став одним із діяльних членів «Українського клубу», товариства «Українська хата», і був одним із організаторів збору коштів для відкриття українського університету у Львові.

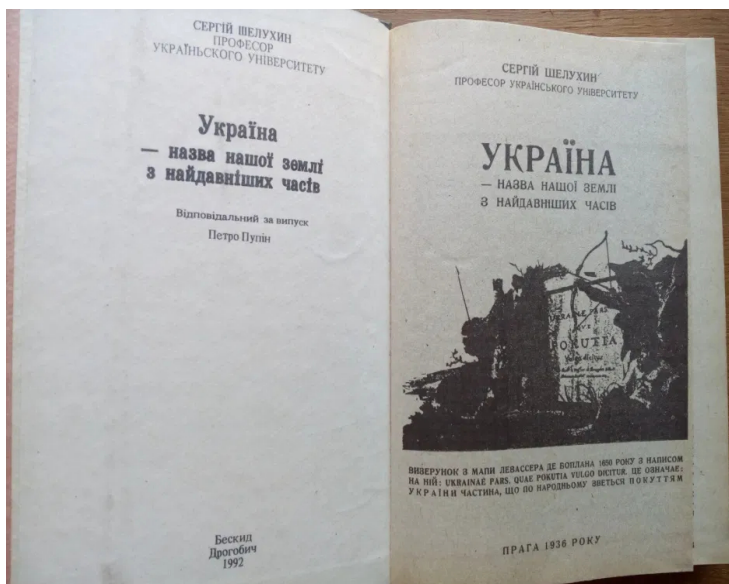

Після Лютневої революції С. Шелухіну, запропонували посаду в Петрограді, але він категорично відмовився, переїхав до Києва й поринув у законодавчу роботу в Україні. Незабаром став Генеральним суддею в добу Центральної ради, а з перейменуванням генерального суду в Український сенат – став сенатором. Двічі був міністром юстиції та одночасно – Генеральним прокурором України. Найбільш відомим як політичний діяч став С. Шелухін, будучи Головою делегації України 1918 р. на переговорах з РСФРР. Його яскраві промови друкувала київська преса.

З початком революційних подій на 1917 р. С. П. Шелухин активно брав участь у роботі української радикально-демократичної партії (з червня 1917 р. – Українська Партія Соціалістів-Федералістів), входив до ЦК партії. Під час подій 1917 р. С. Шелухін став головою революційного комітету в Одесі, членом Центральної ради від Херсонщини. Брав участь в Одеській українській вчительській спілці, яку очолював В. Чехівський, на курсах українознавства для викладачів, викладав право.

Сергій Павлович брав активну участь у роботі Української Центральної Ради. Так на засіданні 15 червня 1917 р. він виступив з промовою щодо закону про вибори до Українських Установчих зборів. На початку грудня 1917 р. С. Шелухін очолював у Центральній Раді фракцію самостійників. Різко критикував ідеї автономістів та федералістів, наголошуючи на тому, що Україна не могла бути частиною Російської федерації. Промови С. Шелухіна в Центральній Раді в грудні 1917 р. проти підміни української самостійності автономією прискорили участь УНР у мирних переговорах в Брест-Литовську.

Вагомим є внесок С. П. Шелухіна після революції і в українську культуру, зокрема в утвердження української мови. Питанням мови та освіти він займався ще до революції. Розуміючи значення мови для утвердження державності, С. П. Шелухін 5-6 вересня 1918 р. подає прем'єр-міністрові Ф. Лизогубу записку, яка була першим офіційним документом про державний статус української мови пори Гетьманату.

За всіх урядів української державності С. П. Шелухін як досвідчений фахівець брав найактивнішу участь, без огляду на партійний світогляд та особисті амбіції. Він був будівничим державності, а не її руйнівником. Свій широкий погляд на це він сформував ще в Одесі, полемізуючи з представниками різних партій щодо місця «Просвіти» в українському русі.

Із 1921 р. Сергій Шелухін живе за кордоном, спочатку у Відні, а потім у Празі. Там стає професором кримінального права Українського Вільного Університету та Українського Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова у Празі (1924–25). Стає проректором, а з 1929 року деканом факультету права і суспільних наук, викладає теорію та кримінальне право, політичну історію України в Українському вільному університеті та Українському вільному педагогічному інституті ім. М. Драгоманова протягом 1921–1938 рр. Він був

членом Українського історично-філологічного товариства; головою Українського комітету у Чехословаччині (Прага) та Українського правничого товариства в Чехії. Був членом численних наукових товариств. В архіві є посвідчення про сплату С. Шелухіним членських внесків у музей Визвольної боротьби України за 1930 р.

12 лютого 1921 р. виникла Всеукраїнська національна рада (Відень), яку очолив С. П. Шелухін. В еміграції він стає автором численних праць з історії України, в яких аналізує визвольну боротьбу та боротьбу за державність.

25 грудня 1938 р. у Празі перестало битися серце правознавця й історика, громадського й політичного діяча, одного з перших Генеральних суддів та Генеральних прокурорів України, палкого поборника Української державності.

Поховано С. П. Шелухіна у Празі.

У одній з останніх свої праць «Україна» (1936 р.) С. П. Шелухін зазначав: *«Конче потрібна велика праця над собою, щоб переробити себе на справжніх патріотів, державників, самостійників, демократів, на свідомих діячів, що йдуть правдивим шляхом патріотизму, викинути з ужитку словесний потік і бутафорію, оперувати науковими аргументами, уникати баламутства, керуватися вимогами моралі і не приймати псевдонауку за науку, демагогії за демократичність, частини за ціле, егоїзму за альтруїзм. Прості люди, живучи традиціями, вели боротьбу за права і свободу Батьківщини, віддаючи їй і за неї життя своє, а вмирали як патріоти з іменем України в серці й на устах, черпаючи собі сили не з красномовства, а з традицій предків, і слухаючи голосу їх крові з рідної землі, политою тою кров'ю*

за неї й свободу. Ті, що так умирали, не боролися один проти одного за владу над народом, не творили особистих, групових, партійних інтриг за міністерські портфелі й кількість їх для партії в кабінеті та за вищі посади й вищу платню, не жили з матері України, а жили для матері України, жертвуючи для неї всім – і своєю родиною, і своїм життям. ... Слава всім, хто боровся і поліг за волю України»!

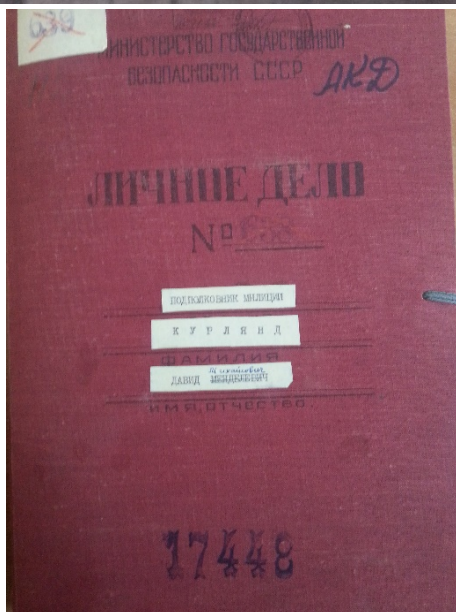
Він жив з Україною в Серці!

ЛЕГЕНДА ОДЕСЬКОГО КАРНОГО РОЗШУКУ

«Одеський вовкодав», «Професор спецоперацій», «Головний сищик»... Легенда карного розшуку Одещини, той, хто став прототипом Давида Гоцмана у серіалі «Ліквідація», чий пам'ятник встановлено біля будівлі Головного управління Національної поліції в Одеській області – Давид Курлянд свого часу викладав в нашому виші.

Давид Михайлович (Менделевич) Курлянд – заступник начальника Управління карного розшуку м. Одеси, народився 1 лютого 1913 року в Одесі. В органах внутрішніх справ та карному розшуку почав працювати ще в далекому 1934 році.

Давид Курлянд був молодшим з трьох дітей в сім'ї, що жила на Молдаванці на вул. Садиковська, 37. Його батьки народилися у Вільнюсі, звідки і приїхали в Одесу. Батько, будівельник-пічник, помер коли Давиду було всього сім років. Деякий час він виховувався в дитячому будинку № 8

спостерігаючи за порядком, а й брали участь у серйозних операціях міліції і навіть в захопленні небезпечних озброєних злочинців. Давид Курлянд вигідно відрізнявся від колег по дружині своєю ініціативністю і кмітливістю, швидко був помічений начальством, яке запропонувало хлопцеві піти працювати в карний розшук. У міліції Давида відразу ж взяли на посаду помічника оперуповноваженого. Так, в 1934 році, почалася історія «Одеського вовкодава».

П Р И К А З

НАЧАЛЬНИКА ОДЕССКОЙ СПЕЦИАЛЬНОЙ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ МИЛИЦИИ
МВД СССР

за 1957 г.

Содержание:

л. 25 По личному составу.

л. 25 "16" февраля 1957 г. г. Одесса

НАЗНАЧИТЬ:

Прибывшего из Одесской ИТК УВД старшего сержанта БРИГАДИРА Якова Афанасьевича Вахтерова с 15 февраля 1957 года.

ОСНОВАНИЕ: Предписание ИТК № 14 УВД № 32/х от 14. II. 57 г.

ПОЛАГАТЬ УБЫВШИМ В ОЧЕРЕДНОЙ ОТПУСК за 1957 год:

Преподавателя спеццикла, старшего лейтенанта милиции ТРОИНА Романа Трифоновича с вьездом для санаторно-курортного лечения в гор. Сочи, с 15 февраля по 23 марта 1957 года.

ДОПУСТИТЬ К ЧТЕНИЮ ЭПИЗОДИЧЕСКОЙ ЧЕТЫРЕХ-ЧАСОВОЙ ЛЕКЦИИ ПО ТЕОРИИ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА:

Старшего преподавателя Одесского ВЮЗИ, кандидата юридических наук ДРЕЙСЛЕРА И. С. с почасовой оплатой 35 рублей в час, с 14 февраля 1957 года.

ОСНОВАНИЕ: Ходатайство заочного отделения от 14. II. 57 г.

ДОПУСТИТЬ К ЧТЕНИЮ ЛЕКЦИИ ПО СПЕЦИАЛЬНЫМ ДИСЦИПЛИНАМ ОПЕРАТИВНО-НАЧАЛЬСТВУЮЩИЙ СОСТАВ УВД в УМ г. Одессы с почасовой оплатой:

Подполковника милиции ХАЛТИМОВА Александра Савельевича с 10 января 1957 г., майора милиции КОСТИНА Владимира Ивановича с 24 января 1957 года, майора милиции ФЕЛДТОВА Ивана Константиновича с 21 января 1957 г., капитана милиции ГРИГОРОВИЧА Константина Петровича с 14 фев -

/на обороте/

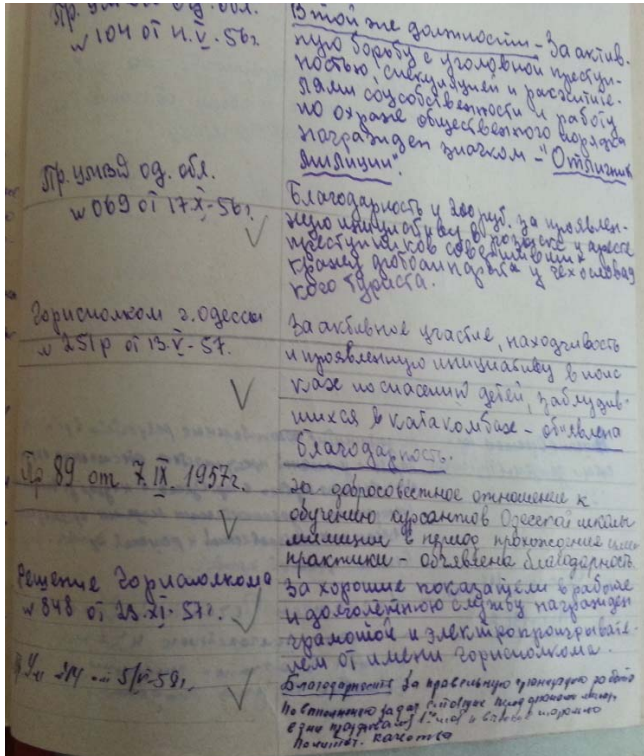
У 30-ті роки одеська міліція була неймовірно завантажена. У місті була дуже складна криміногенна обстановка і постраждалі йшли з заявами нескінченним

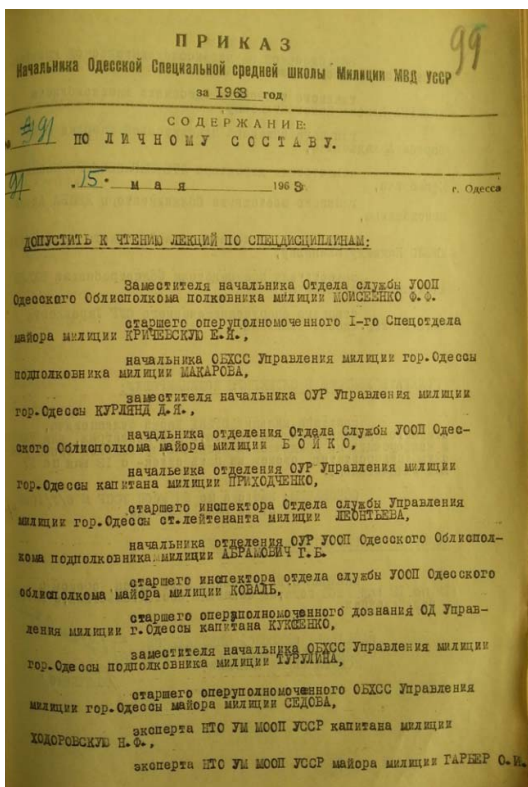
поток. У такій ситуації було складно приділити кожному достатньо часу, але у Давида Курлянда це виходило. Молодий співробітник уважно вислуховував кожного заявника і, незалежно від того, з чим була пов'язана справа, відвідував місце злочину. Давиду Михайловичу вдалося показати себе з кращого боку в перші ж місяці роботи. Сталеві нерви, неймовірна інтуїція і високий рівень знань, отриманих безсонними ночами, проведеними з підручниками з криміналістики, дозволили Курлянду за кілька років пройти шлях від помічника до старшого оперуповноваженого карного розшуку. Він брав участь в найнебезпечніших операціях, завжди перебуваючи на передньому краї протистояння. В ті часи втрати серед співробітників одеського карного розшуку були великі, але Давид Михайлович здавався заговореним. Жодна куля не потрапляла в відважного опера, який першим вривався у найнебезпечніші злочинські кубла.

Війна застала Давида Курлянда в момент розробки чергової банди. Співробітник карного розшуку категорично відмовлявся залишати Одесу, не закінчивши роботу і два з половиною місяці виконував свої функції в місті, впритул до якого стояв ворог. Старший оперуповноважений потрапляв під дію директиви про евакуацію цінних кадрів, але змусити Курлянда залишити Одесу вдалося лише за допомогою шантажу. На останній корабель з військовими дружини і дочку Давида Михайловича відмовилися приймати без нього. В результаті самовідданому міліціонеру довелося таки підкоритися і його разом з сім'єю направили в Узбекистан, де Давид Михайлович більше року працював заступником

начальника республіканського карного розшуку. І це – в двадцять вісім років!

Мати і сестра Курлянда залишилися в Одесі і незабаром були розстріляні нацистами разом з іншими євреями міста. В Одесу Давид Курлянд повернувся в день її звільнення, увійшовши в місто з військами 9 квітня 1944 року.

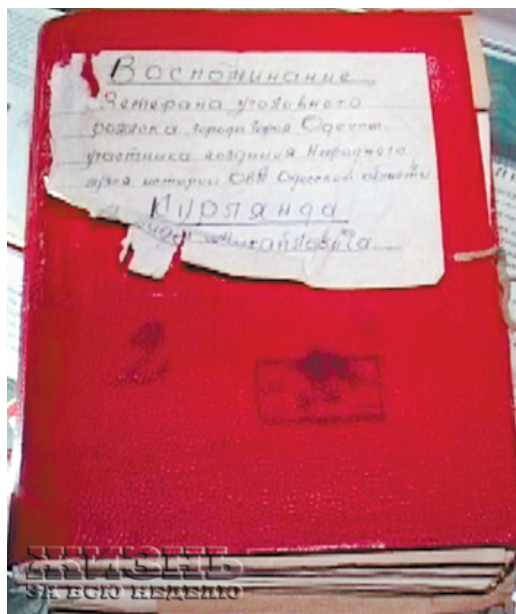

Роботи для карного розшуку було багато – післявоєнну Одесу накрило хвилею злочинності. Обстановка була катастрофічна. Всюди панували розруха і голод. Дезертири, німецькі диверсанти, колишні поліцаї, яким все одно загрожував розстріл і нічого було втрачати, просто безпритульники – всі вони наводняли місто і робили неможливим життя громадян. Доступність зброї, краденої і трофейної, робили численні банди ще небезпечніше.

Через декілька тижнів після звільнення Одеси, мешканці міста з подивом і жахом побачили на стовпах і парканах написані від руки оголошення, в яких було написано наступне: «Громадяни! Ваше ходіння по місту – з 8 ранку до

20 години вечора, а з вечора до 8 ранку – наше». Зухвале звернення було підписано бандою «Чорна кішка». З настанням сутінок вулиці і бульвари міста ставали місцем зухвалих пограбувань і безжальних вбивств. Крім «Чорної кішки» в Одесі орудували ще дві великі зграї кримінальників – «Додж 3/4» і «Одеський Тарзан», а також безліч дрібних банд і грабіжників «індивідуалів».

Саме в той час Давид Михайлович працював на посадах – помічника оперуповноваженого; оперуповноваженого; начальника відділення карного розшуку; заступника начальника Управління карного розшуку м. Одеси. Зусиллями Давида Курлянда і його колег місто було очищено від банд в найкоротший час. Злочинці вирушили за ґрати, а ватажки, що чинили запеклий опір, були знищені.

Знешкодженням ватажків «Чорної кішки» займався особисто старший оперуповноважений карного розшуку. Він особисто брав участь у знешкодженні бандитських формувань, що діяли на той час в Одесі. Колеги називали його «головний сищик», «професор спецоперацій», а злочинці – «Одеський вовкодав». За його безпосередньою участю було розкрито велику кількість злочинів, серед яких – справа «Перевертня», справа фальшивомонетників, справа «Губернатора», справа Марущака, справа «Чорної кішки», справа «Додж», справа «Одеського Тарзана» тощо. Багато розкритих Давидом Курляндом справ пізніше знайшли своє відображення в пригодницьких кінострічках та книжках.

Разом із тим, Давид Михайлович завжди залишався людиною. Багатьом Курлянд допоміг повернутися до

нормального життя, причому не методом тиску і погроз, а завдяки вмінню знаходити підхід до людини і своєму бездоганному авторитету.

Давид Курлянд залишив щоденник спогадів, де розповів, як боролися з кримінальним елементом в післявоєнній Одесі. Можливо, цей цікавий документ і не менш цікава біографія його автора залишилися б відомі тільки фахівцям, коли б не найбільше з усіх мистецтв – кіно. Спогади Д. М. Курлянда стали одним з джерел, на яких був заснований сценарій популярного серіалу «Ліквідація», а особа самого Давида Михайловича стала прототипом головного героя – грози злочинців Давида (Дави) Марковича Гоцмана.

Він був одним з тих, чийми зусиллями створений Народний музей історії органів внутрішніх справ Одеської області (вул. Єврейська, 14), зібрані тисячі унікальних експонатів, у тому числі на згадку про товаришів, загиблих під час служби. Там же тепер можна побачити нагороди самого Давида Курлянда та його табельну вогнепальну зброю.

Примітно, що Давид Курлянд мав пряме відношення до нашого університету, на той час – Одеської спеціальної середньої школи міліції. Як практик та професіонал він викладав курсантам лекції із спеціальних дисциплін, зокрема з оперативно-розшукової діяльності. Це підтверджується матеріалами, що містяться в Державному архіві Одеської області та архіві ГУНП в Одеській області.

Давид Михайлович Курлянд помер 28 липня 1993 року та був похований на Троїцькому цвинтарі в м. Одесі.

У 2008 році біля будівлі Головного управління МВС України в Одеській області (сьогодні – Головне управління Національної поліції в Одеській області) на знак вдячності оперативним працівникам Одеського карного розшуку було встановлено пам'ятник (скульптор Олександр Токареєв, архітектор Володимир Глазирін), який в народі називають пам'ятником Давиду Курлянду.

«ЧОРНІ КІШКИ» ПОВОЄННОЇ ОДЕСИ (З ІСТОРІЇ КАРНОГО РОЗШУКУ)

У багатьох з нас назва банди «Чорна кішка» асоціюється виключно з подіями кінострічки «Місце зустрічі змінити не можна», знятої, до речі, на Одеській кіностудії за романом братів Аркадія та Георгія Вайнерів «Ера милосердя».

Але маловідомими є факти із справжньої історії карного розшуку Одеси, які свідчать, що під час та після завершення Другої світової війни на території нашого міста орудували декілька бандитських зграй з такими назвами. Їх ліквідація – це результат наполегливої праці Одеських розшуковців того часу.

Через десять днів після звільнення Одеси від окупантів, 20 квітня 1944 року містяни з острахом та обуренням читали листівки, які висіли на стінах будівель: «Громадяни! Ваше переміщення вулицями міста тільки з 08.00 ранку до 20.00 годин. З вечора і до 08.00 ранку – наше». Листівки були підписані – «Чорна кішка». Саме так це злочинне угруповання вперше заявило про себе. Після цього місто буквально захлеснула хвиля терору. Кожен день в різних місцях бандитами вчинювались зухвалі грабежі і криваві вбивства. А на місці цих злодіянь міліціонери виявляли мітку банди: або малюнок чорної кішки, або живого чорного кошеня.

Поодинокі свідки вказували, що злочинці пересувалися на автомобілі «ЗІС» під керуванням чоловіка у військовій формі. Завдяки копіткій праці співробітників карного розшуку Одещини по крупицях збиралася оперативна інформація стосовно злочинців та ватажка злочинної групи на прізвище Бібергал (прізвисько «Дзюта»). Він мав злочинний досвід, раніше був неодноразово засуджений.

Під час окупації Одеси був завербований румунською розвідкою «Сигуранца». Перебуваючи на окупованій території, «Дзюта» вбив і пограбував відомого румунського адвоката. Незабаром його заарештували і помістили до в'язниці, і вже здавалося, що ніщо не могло врятувати злочинця від справедливої кари. Як раптом арештованого привели «Сигуранци», де поставили перед вибором: або страта, або він допомагає окупантам виявляти партизанів та євреїв в Одесі. І «Дзюта» погодився. Щоб не викликати підозри, румунська розвідка інсценувала втечу «Дзюти» з в'язниці. Вже знаходячись на волі, «Дзюта» організував банду з 24 осіб. Члени банди для обговорення злочинних планів збиралися в трактирі «Чорна кішка» по вул. Троїцька, 43. Саме так вони і назвали свою злочинну групу. Тривалий час банда

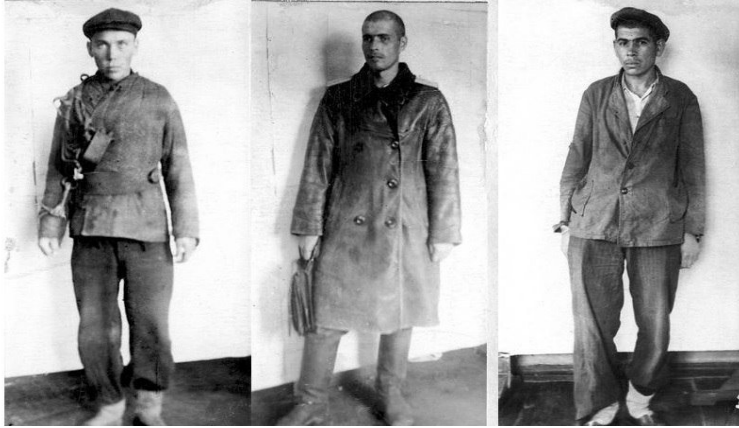
була начебто невловима. Однак, внаслідок вмiло організованiй оперативнiй роботi працівникам карного розшуку вдалося лiквідувати банду та затримати її ватажка. Здавалося б, банда «Чорна кішка» зникла назавжди, і одесити можуть зітхнути спокійно, проте інші злочинці перейняли їх «почерк».

І через деякий час «Чорна кішка» спливла знову. У повоєнні роки, ситуація в Одесі, була напружена. У місті панували розруха, голод, безробіття. Вже у вересні 1945 року до Одеси прибули сім злочинців- «гастролерів», які теж називали себе «Чорна кішка». До них приєдналося кілька одеситів. Цю банду очолював рецидивіст Іван Чернов, на прізвище «Чорний». Злочинці вчинювали зухвалі напади і також залишали на місці злочину малюнок «Чорної кішки». Наприкінці 1945 року всі учасники злочинної групи були затримані та отримали суворий вирок суду – смертна кара.

Через рік, у 1946 році працівниками Одеського карного розшуку було знешкоджено ще одне злочинне угруповання під назвою «Чорна кішка», члени якого (М. Гершман, А. Пасенок, В. Косарев, П. Бренер, Г. Хашлевич) вчинювали грабежі та розбійні напади на центральних вулицях міста. Крім цих «Чорних кішок», в місті з особливим цинізмом діяло ще безліч злочинних угруповань.

Бандити "Петух", "Корма" и "Цветочек".

На початку квітня 1947 року стався розбійний напад на кондитерську фабрику, яка була розташована у 3-му Водопровідному провулку. В ніч з суботи на неділю біля воріт кондитерської фабрики зупинилася вантажна машина, блимаючи фарами. Охоронець натиснув на кнопку, і масивні двері стали автоматично відкриватися. Автомобіль, в'їхавши на територію, зупинився. Охоронець вийшов з караульного приміщення. А з кабіни вантажівки вистрибнув чоловік у військовому кітелі з бойовими орденами. На прохання охоронця надати документи, той начебто погодився їх надати, але зненацька вихопив зброю... Зранку, на місці події працівники карного розшуку виявили трупи двох охоронців та зламані сховища. На стіні в одному з приміщень вугіллям було намальовано чорну кішку. В кримінальній історії Одеси з'явилася нова «Чорна кішка».

Саме ця «Чорна кішка» проявила себе найбільш зухвало та жорстоко. Ватажком злочинної групи був рецидивіст Микола Марущак, помічником у нього був раніше неодноразово засуджений Федір Кузнецов на прізвисько Когут. У цій групі налічувалося 19 рецидивістів. За короткий термін банда скоїла дванадцять убивств, нальотів і пограбувань. Саме члени цієї банди по-звірячому вбили дільничного інспектора міліції, співробітника держбезпеки і кілька військових офіцерів. Все це робилося з метою привласнення зброї і форменого одягу, в яку екіпірувалися бандити, коли йшли «на справу». Як правило, трупи вбитих злочинці ховали в катакомбах.

Перевірка значної кількості оперативної інформації надала змогу оперативникам дізнатися про можливе місце переховування злочинців по 2-му Водопровідному провулку. Зранку, 18 квітня 1947 року на місце виїхали група працівників карного розшуку та дільничний інспектор Григорій Демидович. Оточивши будинок, розшуковці наблизилися до дверей. Раптом двері відчинилися і звідти пролунав шквальний вогонь з автоматичної зброї. На місці загину дільничний інспектор. Між оперативниками та злочинцями розпочалася перестрілка. Злочинці використовували навіть гранати. На жаль, цього разу злочинцям вдалося втекти через підземний хід до катакомб, поранивши всіх працівників карного розшуку.

Через декілька днів ця злочинна група вчинила ще один зухвалий напад. На цей раз на кондитерську у провулку Бісквітний. І знову вбитий охоронець, і знову малюнок чорної кішки.

З метою розкриття низки зухвалих злочинів та викриття членів банди співробітники карного розшуку працювали цілодобово. І якось раз під час чергового відпрацювання ринків в числі інших був затриманий спільник Марущака. Від нього було отримано інформацію про місце переховування злочинців в районі Ближніх Млинів (рос. – Ближние Мельницы). Операція із захоплення злочинців була проведена блискавично. Деяких злочинців, що вчинили збройний опір, було ліквідовано, інші члени злочинного угруповання були затримані, а із сховищ було вилучено викрадене та значний арсенал зброї.

Під час затримання поранений ватажок «Чорної кішки» Микола Марущак встиг прийняти отруту, яку завжди носив з собою, та помер на місці. На той час (1947 рік) покарання у вигляді смертної кари було тимчасово скасовано, тому всі члени банди були засуджені до максимального терміну позбавлення волі – 25 років.

Так було ліквідовано останню в історії Одеси банду «Чорна кішка». Слід вказати, що у ліквідації цієї банди брав безпосередню участь Давид Михайлович (Менделевич) Курлянд – заступник начальника Управління карного розшуку м. Одеси, який потім певний час викладав оперативно-розшукову діяльність в Одеській спеціальній середній школі міліції.

ДІЛЬНИЧНИЙ НА ІМ'Я МАРІЯ: ВОНА БУЛА ПЕРШОЮ

Сьогодні в Україні жінки у поліцейському чи у військовому однострої вже не здивують нікого. Вони нарівні з чоловіками несуть нелегку службу із забезпечення публічного порядку та протидії злочинності. Але так було не завжди.

Марія Максимівна Старичкова-Чаура – перша жінка в історія міліції Одеси, кращій дільничний інспектор міліції 1927 року.

Марія Максимівна Чаура народилася в Одесі у 1902 році. Після закінчення навчання у жіночій гімназії тривалий час не

могла знайти роботу. Буремні 1917 – 1920 роки в історії Одеси були нелегкими. Історичні пам'ятки наводять наступні факти політичного розмаїття в Одесі тих часів:

-Тимчасовий уряд Олександра Керенського (до грудня 1917 р.).

-Тривладдя – Одеська міська Дума; Військова Рада; Румчерод – Рада Румунського фронту, Чорноморського флоту та міста Одеси (грудень 1917 – січень 1918 р.).

-Радянська влада (січень-березень 1918 р.).

-Австро-німецька окупація (березень-листопад 1918 р.).

-Центральна Рада (березень-квітень 1918 р.).

-Гетьманщина Скоропадського (квітень-листопад 1918 р.).

-Тривладдя – Польська стрілецька бригада; Директорія Симона Петлюри; Добровольча армія адмірала Ненюкова (листопад-грудень 1918 р.).

-Французька інтервенція (грудень 1918 – квітень 1919 р.).

-Двовладдя – Французькі війська та війська отамана Григор'єва (квітень 1919 р.).

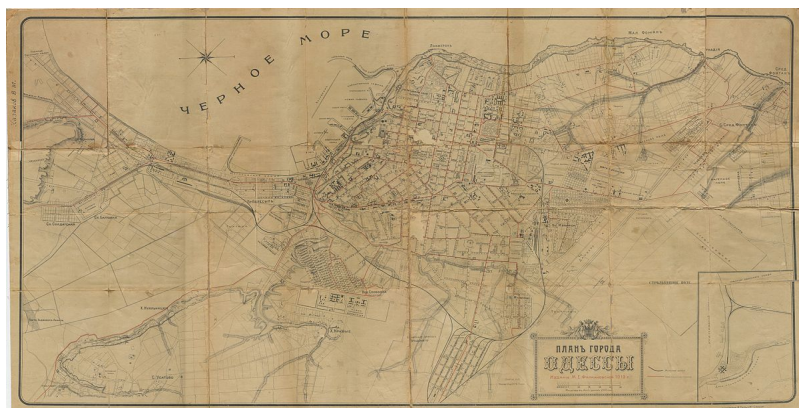

-Радянська влада (квітень-серпень 1919 р.).

-Добровольча армія Денікіна (серпень 1919 – лютий 1920 р.).

-Українська Галицька армія генерала В. Сокири-Яхонтова (лютий 1920 р.).

-Радянська влада (з лютого 1920 р.).

Крім цього свій «порядок» у місті встановлювала «армія» Михайла Винницького (Япончика). Нерідко, на одній вулиці одночасно була межа двох-трьох військових органів влади. У місті панували розруха та голод.

Зі встановленням в місті радянської влади, стали створюватися міліцейські загони, куди і поступила на службу Марія Максимівна Чаура. Її місцем служби став Пересипський відділ міліції.

У 1927 році Марію Максимівну Чауру призначили на посаду дільничного інспектора міліції і визначили територію обслуговування від Пересипського моста до Ярмаркової площі. Доречно пояснити, що в ті роки це був самий несприятливий район в Одесі. Тут розташовувалися суцільні злочинські кубла, процвітали проституція та пияцтво, на вулицях вчинювалися грабежі і розбої.

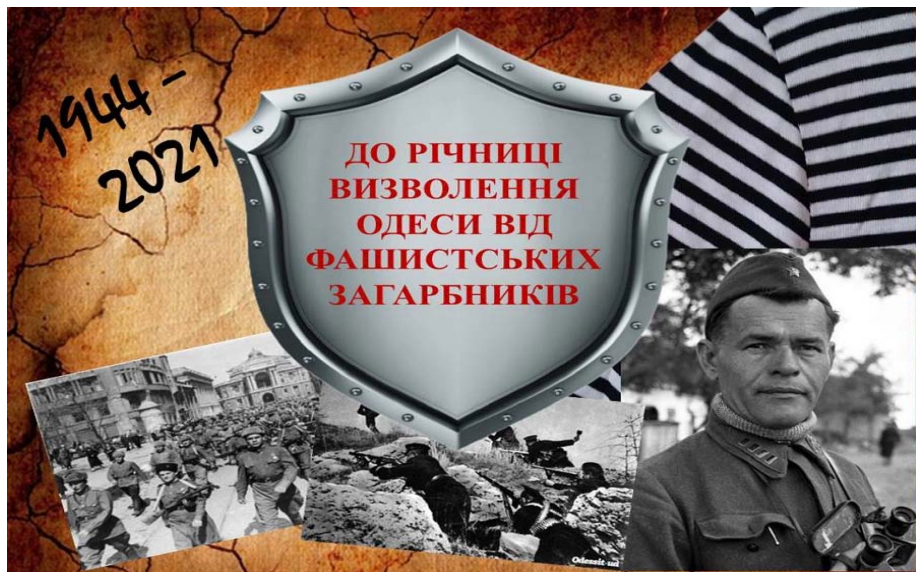
Доволі часто дільничний інспектор Марія Чаура брала участь у розкритті злочинів разом із співробітниками карного розшуку. Саме під час розкриття злочину доля звела її з майбутнім чоловіком – працівником карного розшуку Михайлом Михайловичем Старичковим.

Після одруження, Марія Максимівна Старичкова-Чаура продовжила службу на посаді дільничного інспектора міліції. І менш, ніж за рік, їй вдалося навести порядок у районі. Її ділянка за показниками стала зразковою. Саме тоді Марію Максимівну визнали кращим дільничним інспектором міліції.

Працівник Одеського карного розшуку Михайло Михайлович Старичков помер у 1983 року. Його дружина – перша жінка-дільничний інспектор міліції Одеси Марія Максимівна Старичкова-Чаура пережила його на півроку. Вони разом поховані в м. Одесі на Слобідському кладовищі.

МОРСЬКА ПІХОТА: З САБАНСЬКИХ КАЗАРМ В БІЙ ЗА ОДЕСУ

«Морський десант, бригада Осипова!» – так про свою службу під час Другої світової війни говорив Давид Гоцман, головний герой телесеріалу «Ліквідація». Що це за «бригада Осипова» в якій воював легендарний сищик?

За вікнами весна. Українська Весна. Саме в ці дні, 10 квітня 1944 року Одеса була остаточно звільнена від фашистської окупації. У наближення цієї дати значний внесок зробили бійці легендарного полку морської піхоти під командуванням полковника Якова Івановича Осипова. Примітно, що формування полку відбувалося на території Сабанських казарм, де зараз розташовано Одеський

державний університет внутрішніх справ. Саме там знаходився Штаб полку, саме звідти морпіхи пішли у бій за визволення Одеси.

Яків Іванович Осипов народився у 1892 році в с. Вишгородецьке. Під час Першої світової війни служив на Балтійському флоті матросом на крейсері «Рюрик».

У 1918 році Яків Осипов стає командиром кінної розвідки десантного загону. Після громадянської війни – тривала військова служба на Далекому Сході та за Полярним колом. У 1939 році Яків Осипов з дружиною прибуває до Одеси.

У серпні 1941 року полковник Яків Осипов стає командиром новоутвореного 2-го полку морської піхоти, а згодом командиром 1-го полку морської піхоти в Одесі.

З перших днів свого існування полк морської піхоти під командуванням Якова Івановича Осипова стає на захист Одеси. Архівні матеріали тих часів свідчать: на підступах до Одеси ворог несе важкі втрати. За десять останніх днів румуни втратили більше 20.000 солдат і офіцерів. Поле бою вкрите трупами ворожих солдатів. Героїчно бореться з ворогом перший полк морської піхоти Чорноморського флоту. Морпіхи по кілька разів на день ходять в атаку і наносять противнику значних втрат. Тільки за три дні бійці першого полку морської піхоти знищили до двох полків румунської піхоти, 4 танки, багато автомашин, гармат і кулеметів. Серед трофеїв, захоплених у ворога, – 6 танків, 18 гармат, кілька сотень гвинтівок, багато патронів, 8 мінометів, 20 автоматів, 17 кулеметів, кілька тисяч снарядів і багато ручних гранат. Бійці полку морської піхоти захопили в полон понад 200 румунських солдат і ескадрон королівської кавалерії на чолі з командиром.

За особисту мужність та вмiле командування полком морської пiхоти пiд час оборони Одеси Якова Iвановича Осіпова було нагороджено орденом Червоного Прапора.

В ніч з 15 на 16 жовтня 1941 року, коли надійшов наказ залишити Одесу, полк морської пiхоти пiд командуванням полковника Якова Осіпова останніми залишили мiсто.

Пізніше полк Я. І. Осипова у складі Приморської армії бився на підступах до Севастополя. 2 листопада 1941 року біля с. Курці Сімферопольського району полковник Яків Іванович Осипов загинув під час бою.

Вже після визволення нашого міста, у жовтні 1944 року родині Якова Івановича Осипова було вручено його медаль «За оборону Одеси».

На прохання одеситів прах полковника Я. І. Осипова був перевезений до Одеси і похований разом із комісаром полку

морської піхоти старшим політруком Іваном Михайловичем Дем'яновим на Алеї Слави в парку ім. Тараса Шевченка.

Ім'я полковника Я. І. Осипова носить сьогодні вулиця в Одесі.

На будівлі Одеського державного університету внутрішніх справ по провулку Сабанському встановлено меморіальну дошку в пам'ять про героїв полку морської піхоти, які захищали Одесу.

ЗОРЯНИЙ МРІЙНИК

Коли вперше входив до зали Вченої ради Одеського державного університету внутрішніх справ, перед очима постають портрети видатних вчених-юристів, які зробили значний внесок у правове життя сучасної України.

Серед них є один портрет, який спочатку викликає здивування. Адже особа на ньому зовсім не юрист. Це – основоположник практичної космонавтики, керівник першого польоту людини у космос – Сергій Павлович Корольов.

Яке відношення він має до Одеського державного університету внутрішніх справ?

Як зазначено у довідковій літературі: Сергій Павлович Корольов – піонер освоєння космосу. Під його керівництвом створено багато геофізичних і балістичних ракет, запуснені перші у світі міжконтинентальна балістична ракета, ракета-носіє «Восток» та її модифікації, здійснені польоти космічних кораблів, зокрема, вперше в історії пілотованих людиною (Ю. О. Гагаріним) та з виходом людини у відкритий космічний простір; створені перші космічні апарати серій «Місяць», «Венера», «Марс», «Зонд», штучні супутники Землі «Електрон», «Блискавка-1»; розроблений проект космічного корабля «Союз».

Народився «зоряний мрійник» Сергій Павлович Корольов 12 січня 1907 року в Житомирі в родині вчителів. Коли Сергію виповнилося дев'ять років, вони з матір'ю переїжджають до Одеси.

Саме в Одесі майбутній «батько практичної космонавтики» починає навчання 3-й чоловічій гімназії, яка на той час була розташована по вул. Успенській, 1. Саме в цьому будинку зараз і знаходиться Одеський державний університет внутрішніх справ.

Багато книжок написано про життєвий та науковий шлях видатного конструктора С.П. Корольова. Багато вулиць

носить його ім'я. Його ім'я носить високогірний пік на Памірі, перевал на Тянь-Шані, астероїд, таласоїд на Місяці. Немає сенсу переказувати всі факти з його біографії. Все його життя було сповнено мріями про Космос. Але до цього його шлях проходив крізь терни...

Ось лише декілька фактів з яскравого, але нелегкого життя видатного Корольова С. П.:

– вже у 17 років С. П. Корольов зробив свій перший винахід – сконструював безмоторний літак К-5, який було рекомендовано до виробництва;

– в 19 років закінчує льотну школу та стає інструктором-випробувачем планерів;

– у 1929 році зустрічається з Костянтином Ціолковським, який дарує йому свою книгу «Космічні ракетні потяги» та радить Сергію Корольову присвятити себе Космосу;

– у 1930 році під керівництвом авіаконструктора А. М. Туполева розробляє літак СК-4 та планер СК-3, на якому було зроблено «Мертву петлю» (петля Нестерова);

– у 1931 році Сергій Корольов створює конструкторське бюро, яке починає займатися розробленням перших ракет;

– у віці 26 років Сергія Корольова призначають керівником Реактивного інституту. Ним вперше була обґрунтована концепція керованої ракетної зброї, а також ракетного винищувача-перехоплювача;

– у 1938 році Сергія Корольова було заарештовано та засуджено до десяти років таборів ГУЛАГ за обвинуваченням у, начебто, участі у контрреволюційній організації;

– у 1940 році його переводять для подальшого відбування покарання до одної, так званої, «шарашки» (так називали секретні науково-дослідні або проектні інститути, де під контролем органів держбезпеки працювали вчені та інженери, зазвичай «вороги народу»), де розробляють реактивні двигуни. Саме там, разом із іншим в'язнем – конструктором А. М. Туполєвим, вони розробляють літак «ТУ-2» та реактивний бомбардувальник «ПЕ-2»;

– після завершення Другої світової війни, у 1945 році Сергій Корольов у складі секретної місії знаходиться у Німеччині, де вивчає напрацювання німецьких військових у галузі ракетобудування;

– у 1946 році Сергія Корольова призначають Головним конструктором балістичних ракет та реактивного озброєння. Слід зазначити, що і сучасні ракетні комплекси оснащуються твердопаливними двигунами, базою для створення яких стали розробки Сергія Корольова.

Подальша діяльність Сергія Павловича Корольова була пов'язана з освоєнням Космосу:

– у 1957 році було запущено перші супутники Землі, розроблені Сергієм Корольовим;

– у 1961 році під керівництвом Сергія Корольова здійснено перший в історії людства політ людини у Космос. На борту космічного корабля «Восток», розробленого Сергієм Корольовим, до зірок полетів Юрій Гагарін.

За життя Сергія Корольова було успішно здійснено ще сім польотів пілотованих кораблів, запущені супутники, космічні наукові станції і системи.

За офіційною версією Сергій Корольов помер 14 січня 1966 року від гострої серцевої недостатності. Однією з причин стала травма, отримана ним на допитах у таборах ГУЛАГа.

Донька С. П. Корольова Наталія Сергіївна згадувала: «Саме слово Україна вимовляли в нашій родині трепетно, з великою любов'ю. Майже половину свого життєвого шляху, батько провів в Україні. Він дуже її любив. Полюбляв українські пісні, українську мову». Пісня «Дивлюсь я на небо, та й думку гадаю...» стала однією із спонук, які привели майбутнього основоположника практичної світової космонавтики до зацікавлення космосом. Коли Сергій Корольов запустив ракету з першим українським космонавтом Павлом Поповичем, той заспівав з космосу для головного конструктора його улюблену пісню «Дивлюсь я на небо...»

Сьогодні в Одеському державному університеті внутрішніх справ існує творчий колектив, який має назву «Крок до Зірок». Це дуже символічно, адже свій перший крок до зірок видатний «зоряний мрійник» Сергій Павлович Корольов зробив саме з Успенської, І.

Науково-популярне видання

Албул Сергій Володимирович

КРІЗЬ СТОЛІТТЯ
ІСТОРИЧНІ НАРИСИ

Підп. до друку 01.01.2022. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарн. «Times» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 7,2.

Наклад 120 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторович

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.
Тел. 0949464393, 0487431393, 0941259868, email – 7431393@gmail.com